

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ.— «Ἑρμίου (ἢ Ἑρμείου) φιλοσόφου, Διασυρμὸς τῶν ἔξω φιλοσόφων» (*Irrisio gentilium philosophorum*)¹, ὑπὸ τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Κων. Γ. Μπόνη.

α) Νέαι ἀπόψεις περὶ τοῦ συγγραφέως καὶ τοῦ περιεχομένου τοῦ ἔργου.

1. Τὸ ἔργον παρεδόθη διὰ 16 χειρογράφων, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ πλεῖστα ἄνευ ἰδιαιτέρας ἀξίας. Ἐκ τούτων μόνος ὁ Πατμιακὸς κῶδιξ 202 [Ἰωάν. Σακελλίωτος, Πατμιακὴ Βιβλιοθήκη, Ἀθ. 1890 σ. 113, περιγραμηνὸς κῶδιξ Χ αἰ. (;)] περιλαμβάνει: 43 ἔργα τοῦ Νεμεσίου Ἑμέσης (400;), τοῦ Γρηγορίου τοῦ θαυματουργοῦ († περὶ τὸ 270), Πρὸς Τατιανόν τινα, Ἑρμείου φιλοσόφου Διασυρμὸς καὶ Μεθοδίου Πατάρων (†312;), Συμπόσιον περὶ ἀγνείας, καὶ διαφόρων Ἑρμηνεῖαι Γραφῶν (ἐν λόγοις δέκα). Ὁ Harnack² ὀρθῶς ἀποφαίνεται, ὅτι πεπλανημένως ὑπὸ τῶν πλείστων γραμματολόγων ἀνάγεται τὸ ἔργον εἰς τὸν β' αἰ. ἢ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ γ' αἰῶνος. Ἀρχεται δὲ πρὸς χριστιανούς ἀσφαλῶς ἀπευθυνόμενον, ὡς ἐξῆς: «Παῦλος ὁ μακάριος ἀπόστολος τοῖς τὴν Ἑλλάδα τὴν Λακωνικὴν (;) παροικοῦσι Κορινθίοις γράφων, ὃ ἀγαπητοί, ἀπεφήνατο λέγων· ἡ σοφία τοῦ κόσμου τούτου μωρία παρὰ τῷ Θεῷ, οὐκ ἀσκόπως εἰπὼν· δοκεῖ γάρ μοι τὴν ἀρχὴν εἰληφέναι ἀπὸ τῆς τῶν ἀγγέλων ἀποστασίας· δι' ἣν αἰτίαν οὔτε σύμφωνα οὔτε ὁμόλογα³ οἱ φιλόσοφοι πρὸς

1. Τὸ ὄνομα «Ἑρμείας» ἦτο σύνθετος εἰς τὴν πρὸ Χριστοῦ ἐποχὴν εἰς τοὺς Ἕλληνας. Μὲ -ει- ἀπαντᾷ ἡ γραφὴ τοῦ ὀνόματος εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν Γραμματείαν 14άκις. Π.χ. εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, τὴν Μ. Ἀσίαν, τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, ἰδίᾳ εἰς τὴν Σάμον, ὅπως καὶ εἰς τὴν Κύπρον. Μὲ τὴν γραφὴν δὲ «ἰῶτα» ἀπαντᾷ 15 φορές καὶ ἰδίᾳ εἰς Θεσσαλίαν, Ὠρωπόν, Αἴγυπτον, Μ. Ἀσίαν, ὡς καὶ εἰς Κύπρον. Τὸ ὄνομα τοῦτο φέρει καὶ ὁ γνωστὸς ἐκκλησιαστικὸς Σωζόμενος. Ὁ Φώτιος ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ του (κῶδ. 30) ὁμιλεῖ περὶ τῆς Ἐκκλησ. Ἱστορ. «Σαλαμάνου Ἑρμείου Σωζομένου». Πολλὰ χειρόγραφα γράφουν «Ἑρμείου Σωζομένου Σαλαμίνιου». Ὁ Νικηφόρος Κάλιστος ἐν τῇ Ἐκκλησ. Ἱστ. I, 1 ἀναφέρει «Ἑρμείας μέντοι Σωζόμενος, ὁ καὶ Σαλαμίνιος...». Ὁ δὲ συγγραφεὺς τοῦ ὑπὸ τοῦ Leunclavius τὸ 1596 ἐν Φραγκοῦρτη ἐκδοθέντος Jus Graeco-Romanum, ἐν σελ. 293 σημειώνει: «Ὁ Σωζομένου Ἑρμείας γράφει», καὶ ἐν σ. 295 «Ὁ Σωζομένου λέγει Ἑρμείας». - Διὰ τὸ ὄνομα «Ἑρμείας» ὄρα Pauli-Wissowa-Kroll, RE τ. 15 (1912), στλ. 729-835 ((14άκις) καὶ «Ἑρμείας» στλ. 828/33 (15άκις).

2. Geschichte d. altchristl. Lit. II, 2, 196.

3. Πρβλ. Σωζομ. Migne, P.G. 67, 876D.

ἀλλήλους λέγοντες ἐκτίθενται τὰ δόγματα».⁴

2. Τὸ ἔργον ἀποτελεῖται ἀπὸ 10 βραχέα κεφάλαια. Σκοπὸς τοῦ συντάκτου εἶναι νὰ ἀποδείξῃ τὰς ἀντιφάσεις τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων φιλοσόφων ἐν τῇ ἀναπτύξει τῆς διδασκαλίας των περὶ ψυχῆς καὶ περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν ὄντων καὶ μάλιστα τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ σύντομον, ὅσον καὶ περιεκτικὸν ἔργον ἡδύνη τὸν ἀναγνώστην μὲ τὴν εὐθυμον εἰρωνείαν, τὰς κεκαρυκευμένας ἀντιθέσεις, τὸ ἐπιτηδευμένον καὶ σαριαστικὸν ὕφος, τὸ γλυκύτικρον διαπομπευτικὸν γλωσσικὸν ἰδίωμα, τὰ σκωπτικὰ σχόλια, ἀλλὰ καὶ τὴν σοβαροφάνειαν, μὲ τὴν ὁποῖαν ὁ συντάκτης ἐπιζητεῖ νὰ καλύψῃ τὴν ἐπιπολαίαν ἀληθοφάνειαν τοῦ ἔργου του. Μὲ μίαν λέξιν τὸ ἔργον θὰ ἡδύνατο νὰ χαρακτηρισθῇ σαριαστικὴ ἢ χλευαστικὴ σάτιρα κατὰ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς φιλοσοφικῆς Σκέψεως συλλήβδην. Σκοπὸς βεβαίως τοῦ συντάξαντος τὸ ἐργίδιον ἦτο, ὡς εἴπομεν, νὰ χλευάσῃ τοὺς ἔθνικους φιλοσόφους, μὴ δυνηθέντας νὰ ἐρμηνεύσουν τὴν περὶ ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς δημιουργίας τῶν ὄντων ἀρχήν, μὲ στόχον νὰ διδάξῃ τοὺς μελετητὰς τοῦ ἔργου. Ὑπαινίσσεται ὅτι ὁμιλεῖ ἐνώπιος ἐνώπιω μετὰ τῶν ἀκροατῶν του. Ἀλλὰ ἡ προσφώνησις ἢ κλητικὴ «ὦ ἀγαπητοί», οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ σχῆμα ρητορικὸν προσοικειώσεως τοῦ ἀναγνώστου. Τὸ δὲ χωρίον τοῦ ἀποστόλου Παύλου, τὸ ὁποῖον προοιμιαζόμενος ἀναφέρει, συνδυαζόμενον μὲ τὴν προσφώνησιν «ὦ ἀγαπητοί», ὑποδηλοῖ σαφῶς ὅτι ἀπευθύνεται εἰς «χριστιανούς». Εἶναι λοιπὸν φανερόν ὅτι τὸ ἔργον κακῶς ἐχαρακτηρίσθη ἢ καὶ συνηχετίσθη μετὰ τῶν Ἀπολογιῶν τοῦ β' καὶ γ' αἰῶνος. Εἶναι τοῦτο, καθ' ἡμᾶς, «δοκίμιον» προσβλητικὸν διὰ τοὺς ἔθνικους φιλοσόφους, διδακτικὸν καὶ ἐποικοδομητικὸν πάντως διὰ τοὺς ἀπλοῖκους χριστιανούς. Ὁ συγγραφεὺς θέλει νὰ διδάξῃ ἐμμονὴν τῶν πιστῶν εἰς τὰς περὶ Θεοῦ, κόσμου καὶ ἀνθρώπου διδασκαλίας τοῦ Εὐαγγελίου. Θέλει νὰ ἐνθαρρύνῃ τοὺς τυχόν ἀμφιρρέποντας περὶ τὴν πίστιν καὶ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν θέλησίν των, ὅταν ἀντιχριστιανικαὶ δυνάμεις ἐξῶθεν ἐπιζητοῦν νὰ πειθαναγκάσουν τούτους εἰς ἄρνησιν τῆς ὀρθῆς εὐαγγελικῆς των πίστεως.

3. Ἐάν τις θελήσῃ νὰ μελετήσῃ λέξιν πρὸς λέξιν, φράσιν πρὸς φράσιν τὸ ὅλον κείμενον, θὰ διαπιστώσῃ ὅτι ὁ συντάκτης τοῦ ἔργου τελεῖ εἰσέτι ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν

4. H. Diels, *Doxographi Graeci*. Berolini 1958 (Photomech. impressum primae anni 1879), 651. - Διὰ τὸ κείμενον τοῦ «Διασυρμού» παραπέμπω εἰς τὴν ἀρίστην μέχρι σήμερον ἔκδοσιν, μὲ τὰ κριτικὰ καὶ σοφὰ σχόλια τοῦ Diels. Παρατηρητέον ὅτι τὴν ἐν τῷ προοιμίῳ φράσιν «τοῖς τὴν Ἑλλάδα τὴν Λακωνικὴν παροικοῦσι Κορινθίοις» ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξ. ἐν Στρωμ. VI, παρὰ Migne P.G. 9, 397 γράφει «ὁ ἀπόστολος... τοῖς Ἑλλαδικοῖς ἐκείνοις γράφων Κορινθίοις». Ὁ Diels ἀπέδειξεν ἐπίσης ἐξάρτησιν τοῦ «Διασυρμού» ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ Ψευδο - Ἰουστίνου «Παραίνεσις πρὸς Ἑλληνας» (Cohortatio ad gentiles).

διωγμοῦ, καταπίεσεων καὶ προσπαθείας κατακρημνίσεως, εἰ δυνατὸν, τῆς χριστιανικῆς πίστεως δι' ἐπιβολῆς τῆς ἐθνικῆς - εἰδωλολατρικῆς θρησκείας καὶ λατρείας καὶ δι' ἐξάρσεως τῆς ὁμολογουμένως μεγαλειώδους Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας, ἣτις τοσοῦτον ἐξύψωσε τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἀνθρώπου. Ὅλα δὲ αὐτὰ δὲν εἶναι ἢ ἀπήχησις προσφάτου παρελθόντος. Πρόκειται, καθ' ἡμᾶς, περὶ τῆς οὐχὶ πολὺ μακρινῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουλιανοῦ τοῦ Ἀποστάτου (361/63), τοῦ καὶ ματαίως ἐπιζητήσαντος τῆς ἐθνικῆς θρησκείας καὶ λατρείας τὴν ἐπαναφορὰν δι' αὐστηροῦ διωγμοῦ τῶν χριστιανῶν. Ἄλλαις λέξεσιν, ὡς ἔγραφον ἄλλοτε⁵, ὁ βυζαντινὸς αὐτοκράτωρ ἠθέλησε ν' ἀναστήσῃ ἐν ἡδῆ πτώμα. Καὶ ὁ τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος συντάκτης τοῦ ἔργου, ἀπομακρυνθέντος τοῦ κινδύνου διὰ τοὺς χριστιανούς, ἠθέλησε νὰ φρονιματίσῃ τοὺς πιθανοὺς συζητητὰς τῶν ὠραίων φαινομενικῶς φιλοσοφικῶν ἰδεῶν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων φιλοσόφων, νὰ διδάξῃ δὲ τοὺς ἀδαεῖς καὶ ἀπλοῦκοὺς χριστιανούς, εἰς ὕφος εἰρωνικόν, ὅσον καὶ ἐπαγωγόν, πόσον ἀνόητος καὶ μωρὰ εἶναι ἢ τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων διδασκαλία περὶ τῶν ὑψίστων Ἀληθειῶν — Θεοῦ, κόσμου, ἀνθρώπου —, ἐν ἀντιπαραβολῇ πρὸς τὰς ἀποκεκαλυμμένας ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ Ἀληθείας. Δὲν κάμνει δὲ λόγον διὰ τὰ ἀνάμικτα φιλοσοφήματα τῆς Ἀλεξανδρινῆς περιόδου, διότι ταῦτα εἶχον ἀναμίξει καὶ ἄλλα νεοφανῆ στοιχεῖα ἕκ τε τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἕκ τῶν Ἀνατολικῶν θρησκειῶν (Νέος Πλατωνισμὸς, Πορφύριος, Πρόκλος, Ἀμμώνιος, Ἰάμβλιχος κ.ἄ.).

4. Εἰς ἐπίρρωσιν ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἀπηυθύνετο πρὸς χριστιανούς, εἶναι καὶ τὸ χωρίον πὸν ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀποστασίαν τῶν ἀγγέλων⁶. Ἔτερον ἐσωτερικὸν τεκμήριον ἕκ τοῦ κειμένου, ὅπερ δίδει λαβὴν εἰς ὑποθέσεις χρονολογικοῦ καθορισμοῦ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἔργου, εἶναι ἢ πράγματι παρασιώπησις τῶν νεοφανῶν φιλοσοφικῶν ρευμάτων τῆς Ἀλεξανδρινῆς ἐποχῆς, μάλιστα δὲ τοῦ πολυμεροῦς καὶ πολυδιαστάτου Νεοπλατωνισμοῦ, ὡς διηρμηνεύθη οὗτος ὑπὸ τῶν σπουδαιότερων ἐκπρο-

5. Πρβλ. Κ. Μπόνη, Μέγας Ἀθανάσιος, Ἰουλιανὸς ὁ Ἀποστάτης καὶ Μέγας Βασίλειος ἐν θέσει καὶ ἀντιθέσει. Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 1979, τόμ. 54, σ. 276*.

6. Ὅρα Π. Τρεμπέλα, Δογματικὴ τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Ἀθ. 1959, τ. Ι, 443/50. Ἡ «ἀποστασία τῶν ἀγγέλων», μὴ σαφῶς ἀναφερομένη ἐν τῇ Π.Δ., ἤρξατο ἀναπτυσσομένη κυρίως ἀπὸ τοῦ Ὠριγένοους, Περὶ Ἀρχῶν Ι, προοίμ. 6, παρὰ Μ. (Migne, P.G.) τ. 11, 119. Ὅρα καὶ Τατιανοῦ, Λόγ. πρὸς Ἑλληνας Μ. 6, 829/8, Ἀθηναγόρου Πρεσβεία περὶ χριστιανῶν Μ. 6, 945/7, Μεγ. Βασιλίου, Ὅτι οὐκ ἔστιν αἴτιος τῶν κακῶν ὁ Θεός, Μ. 31, 345 κ.π.ἄ. ὕστερον. Οἱ μεταγενέστεροι ἐκκλησι. συγγραφεῖς ἀνέπτυξαν εὐρύτερον τὴν περὶ πτώσεως τῶν ἀγγέλων διδασκαλίαν. Τὴν πλήρη βιβλιογραφίαν περὶ τῶν ἀγγέλων ἀνεύρισκει τις εἰς τὸ ἄρθρον τοῦ Johann Milch, R. L. f. Antike u. Christentum v. Fr. Jos. Dölger, Stuttgart 1962, V, 109-200, ἐν δὲ σ. 256/8 πλήρης βιβλιογραφία.

σώπων του, τοῦ Ἀμμωνίου Σακκᾶ, τοῦ Πλωτίνου, τοῦ Πορφύριου, τοῦ Πρόκλου καὶ μάλιστα τοῦ Ἰαμβλίχου (270-330). Ὁρθῶς, καθ' ἡμᾶς, ὁ Otto Bardenhewer⁷, λέγει ὅτι «αἱ ἡμέραι, τὰς ὁποίας εἶχον ἐν νῶ ὁ συγγραφεὺς πρέπει νὰ ὑπῆρξαν εἰς μίαν ἐποχὴν, καθ' ἣν φανατικὴ σύγκρουσις ὑπῆρξε καὶ αἱ ὁποῖαι ἡμέραι θὰ ἠδύναντο νὰ ἀναζωπυρήσουν τὰς φλόγας». Ἀλλ' οὐχὶ ὀρθῶς συμπεραίνει ὡς ἐκ τούτου, ὅτι ἡ ἀρχαιοτέρα τοποθέτησις τοῦ ἔργου εἶναι ἰσχυροτέρα παρ' ὅσον ἡ μεταγενεστέρα. Ἀλλ' ὁ σοφὸς πατρολόγος παραθεωρεῖ τὴν ἀναζωπυρηθεῖσαν ἐθνικὴν κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐχθρότητα ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουλιανοῦ τοῦ Ἀποστότου. Ἐὰν δὲ ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἔργου παρασιωπᾷ τοὺς Νεοπλατωνικοὺς, τοῦτο πράττει διὰ δύο λόγους. Πρῶτον, ὁ μὲν Πλωτίνος (204-269), ὁ μαθητὴς τοῦ Ἀμμωνίου Σακκᾶ, διεμόρφωσε τὴν Πλατωνικὴν διδασκαλίαν, ἀναδείξας αὐτὴν μετὰ πολλῶν στοιχείων μυστικισμοῦ, τοῦ τόσον προσφιλοῦς εἰς τὸν Μοναχισμόν. Δεύτερον ὁ Πορφύριος (233-305), ὁ ἐπιφανέστατος μαθητὴς τοῦ Πλωτίνου, διὰ συγγραφῶν καὶ διαλέξεων ἐν Σικελίᾳ καὶ ἐν Ρώμῃ, κατέστησε τὸν Νέον Πλατωνισμόν προσιτὸν εἰς τὴν κοινὴν ἀντίληψιν, καίτοι οὗτος ἤσκησεν ἰδιαιτέραν πολεμικὴν κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἂν καὶ εἰς πολλὰ σημεῖα προσεγγίξει τὴν χριστιανικὴν ἀντίληψιν περὶ πνευματικοῦ ἀνθρώπου. Καὶ ἐκτὸς τούτου, οὗτος κατήγετο ἐκ Φοινίκης, τῆς γῆς τῶν γονέων τοῦ Σωζομένου, εἰς τὸν ὁποῖον ἡμεῖς ἀποδίδομεν τὸ ἔργον. Ἀκριβῶς δὲ καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον δὲν ἤθελεν ὁ συντάκτης τοῦ ἔργου νὰ προκαλέσῃ ἀνάφλεξιν τῆς κατὰ τοῦ χριστιανισμοῦ πολεμικῆς, μάλιστα προσώπων ἐγγύτατα πρὸς αὐτὸν χρονικῶς ἰσταμένων, τῶν ὁποίων αἱ φιλοσοφικαὶ θεωρίαι οὔτε λίαν διαδεδομένα ἦσαν, ἰδίᾳ τῶν Νεοπλατωνικῶν, ἀλλ' οὔτε καὶ προσιταὶ εἰς τὸ πλῆθος τῶν χριστιανῶν καὶ μάλιστα τῶν ἀπλοϊκῶν. Τὰ αὐτὰ πανομοιότητως δύνανται νὰ λεχθοῦν καὶ διὰ τὸν ἐκ Συρίας καταγόμενον Νεοπλατωνικὸν Ἰαμβλίχον (270-330). Ἀλλωστε τὰ σχολικὰ ἐγχειρίδια δὲν ἔκαμνον λόγον περὶ τῶν Νεοπλατωνικῶν, ἀλλὰ περὶ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων φιλοσόφων. Ὁ δὲ συντάκτης τοῦ ἔργου ἐνδιεφέρετο ἀσφαλῶς νὰ εὕρῃ ἀπήχησιν τὸ ἔργον του εἰς τοὺς μαθητὰς τῶν σχολείων διὰ νὰ προφυλάξῃ τούτους ἐπιζημίας ἐπιδράσεως. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, τὸ ἔργον τῆς πολεμικῆς κατὰ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Νέου Πλατωνισμοῦ ἀνέλαβον, μετὰ τὸν Σωζομένον, οἱ ἐκ Γάζης σπουδαῖοι συγγραφεῖς, ὧν ὁ σπουδαιότερος ἦτο ὁ Πρὸ-κόπιος Γαζαῖος (475-538), ὁ Ζαχαρίας ὁ ῥήτωρ, ὁ ἐκ Μαΐουμᾶ τῆς Γάζης (465-536), Ἀϊνεῖας ὁ Γαζαῖος (τέλη τοῦ ε' αἰ.) καὶ ἄλλοι⁸. Ὁ Har-

7. Otto Bardenhewer, *Gesch. d. altchristl. Lit.* Freiburg i.Br. 1913², I, 325/9.

8. Περὶ τῆς Σχολῆς τῆς Γάζης καὶ τῶν Γαζαίων φιλοσόφων, ὄρα K. Seitz, *Die Schule von Gaza, eine literargesch. Untersuchung* (Inaug. - Diss.). Heidelberg 1892, 9-12. Περὶ Ζαχαρίου τοῦ ῥήτορος, ὄρα M. 40, 1105-1206. E. W. Brooks, *Corpus Script*

nack⁹ ὀρθῶς ἀπεφάνθη ὅτι ἡ θέσις τοῦ Bardenhewer περὶ χρονολογήσεως τοῦ ἔργου κατὰ τὸν β' ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ γ' αἰ., λόγῳ παραλείψεως τῆς κατὰ τοῦ Νέου Πλατωνισμοῦ πολεμικῆς τοῦ «Διασυρμοῦ», εἶναι χωρὶς ἀποδεικτικὴν δύναμιν, ἐπεὶδὴ καὶ εἰς τὰς μεταγενεστέρας χρονικὰς περιόδους ἡ ἀξία ἢ ἡ ἀπαξία τῆς Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας ἀναφέρεται εἰς τὰς παλαιὰς Σχολὰς τῶν φιλοσόφων μὲ ἀποκλεισμὸν ἐπίσης τοῦ «Νέου Πλατωνισμοῦ». Ὅ,τι ἐλέχθη προηγουμένως περὶ τῶν ἐγγὺς χρονικῶς ἰσταμένων Νεοπλατωνικῶν φιλοσόφων τῆς ἐποχῆς τοῦ συντάκτου τοῦ «Διασυρμοῦ», τὸ αὐτὸ λεχθήτω καὶ περὶ τοῦ Π ρ ο κ λ ο υ (410-485). Ὁρθῶς οὗτος χαρακτηρίζεται ὡς ἡ τελευταία στήλη τοῦ καταρρέοντος Ἑθνισμοῦ.

5. Ἐν νέον στοιχεῖον, ὅπερ διέφυγε τοὺς ἐρευνητὰς τοῦ «Διασυρμοῦ», εἶναι ὁ τίτλος καὶ ἡ σημασία, τὴν ὁποίαν ἐκφράζει ὁ συγγραφεὺς διὰ τοῦ ἐπιρρηματικοῦ προσδιορισμοῦ «τῶν ἔξω φιλοσόφων». Δὲν ἔχει ἰδιαιτέραν σημασίαν ἂν ὁ τίτλος προέρχεται ἀπὸ τὸν συντάκτην τοῦ ἔργου ἢ ἂν ἐτέθη ὡς ἐπισήμανσις τοῦ περιεχομένου ὑπὸ μεταγενεστέρου τινὸς ἀντιγραφέως τοῦ κώδικος. Ἡ σπουδαιότης τοῦ ὄρου «τῶν ἔξω» φιλοσόφων ἔγκειται εἰς τὴν ἐπισήμανσιν ὅτι προτίθεται νὰ ἐλέγξῃ καὶ διασύρῃ τοὺς «ἔξω» ἢ τοὺς «θύραθεν» φιλοσόφους, οὐχὶ δὲ τοὺς «παρ' ἡμῶν» ἢ «ἔσω», δηλ. τοὺς εἰς τὸν χριστιανικὸν περίβολον ἀνήκοντας. Πρόθεσις τοῦ εἶναι ἐπομένως νὰ ἐλέγξῃ τοὺς φιλοσοφήσαντας, τοὺς πρὸ Χριστοῦ ἀκμάσαντας καὶ οὐχὶ τοὺς μετὰ Χριστόν, ἔστω καὶ ἀστοχήσαντας ἢ μὴ ἀκριβολογοῦντας περὶ τὴν Εὐαγγελικὴν Ἀλήθειαν, οἳ ἦσαν οἱ αἰρετικοί, οἵτινες ἄλλωστε καταδικάζονται ὑπὸ τῆς ἐπισήμου Ἐκκλησίας ἢ καὶ ἀναιροῦνται ὑπὸ τῶν ἀνεγνωρισμένων ἀντιρρητικῶν Διαδασκάλων καὶ Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ συντάκτης ἐπομένως τοῦ «Διασυρμοῦ» ὑπεμφαίνει σαφῶς διὰ τῆς ἐπικεφαλίδος, ὅτι θὰ στραφῇ κατὰ τῶν «θύραθεν» καὶ μὴ χριστιανῶν φιλοσόφων¹⁰.

Christianorien. talium 1919/21 83 (1927) 87 ἔ. Altaner - Stuiber, Patrologie, Freiburg 1978, 228 (βιβλιογραφία). Ὁ Ζαχαρίας κατήγετο ἐκ Μαΐουμᾶ τῆς Γάζης (465-536). Περί Προκοπίου ὄρα ἐπίσης Altaner - Stuiber, Patrologie σ. 516 (βιβλιογρ.) (ἤκμασε τὸ 475-538). Περί τοῦ Αἰνείου Γαζαίου ὄρα αὐτόθι σ. 516 (ἤκμασε τὰ τέλη τοῦ ε' αἰ.). Περβλ. Δημ. Ρούσσου, Τρεῖς Γαζαῖοι, Κων/πολις 1893 (Diss. Leipzig).

9. Ad. v. Harnack, ἐνθ. ἀνωτ. τ. II, 2, 196.

10. Ὁ ἀ ἡδυνάμην νὰ παραπέμψω εἰς ἄφθονα κείμενα ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων, ἐμφαίνοντα τὴν διάκρισιν καὶ τὸν διαχωρισμὸν τῶν «ἔξω» ἀπὸ τῶν «ἔσω» χριστιανῶν φιλοσόφων. Παραπέμπω ἀπλῶς εἰς τοὺς ἐξῆς: Τ α τ ι α ν ὄ ν, παρὰ Μ. 6, 873Α. Κλήμ. Ἀλεξ. Μ. 9, 205 Α. Εὐσέβ. Καισ. Μ 21, 789. — Ἡ Ἑλληνικὴ φιλοσοφία χαρακτηρίζεται «θυραλλίς», ἦν ἀνάπτουσι ἄνθρωποι, ἐνῶ «Φωτὸς ἑλλαμψίς» εἶναι ὁ τοῦ Ἰησοῦ θεῖος λόγος, κατὰ τὸν Γρηγ. Ν α ζ. Μ 44, 337Β. Ὅρα καὶ Ἰουστ. Μ. 6, 476. Ψευδο-Διονυσίου Ἀρεοπαγ. Μ. 3, 640 Α. Εἰδικώτερον, διὰ τοὺς ἐπιρρηματικούς προσδιορισμούς «ἔξω καὶ «θύραθεν» ὄρα Du Cange, Gloss. 409. 502. - Τὸν ὄρον

β) Χρονολογικαὶ ἀναζητήσεις.

6. Οἱ διάφοροι μέχρι τοῦδε ἐρευνηταὶ διαφορετικὰς ἐξέφρασαν ἀπόψεις ὡς πρὸς τὸν χρόνον τῆς συντάξεως τοῦ ἔργου. Εἶναι φανερόν ὅτι ἐκ τοῦ καθορισμοῦ τοῦ χρόνου τῆς συντάξεως τοῦ ἔργου, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἀνεύρωμεν ἢ τοῦλάχιστον νὰ προσεγγίσωμεν εἰς τὴν διαπίστωσιν τοῦ συντάκτου τοῦ ἔργου καὶ τοῦ σκοποῦ, εἰς ὃν ἀπέβλεψεν οὗτος. Δυστυχῶς αἱ ἐρευναι εἰς οὐδὲν ἰκανοποιητικὸν καὶ πολλῶ ἦττον ἀδιαμφισβήτητον συμπέρασμα κατέληξαν. "Ἐκαστος δὲ τῶν ἐρευνητῶν ἦτο καὶ φορεὺς τοῦ ἀναποφεύκτου ὑποκειμενικοῦ στοιχείου τῆς ὁμολογίας ἢ ἐκκλησιαστικῆς τοῦ τοποθετήσεως, ἣτις παρῶθει τοῦτον εἰς μείζονα ἔξαρσιν τῆς ἀξίας τοῦ ἔργου διὰ τῆς τοποθετήσεώς του εἰς τὴν τόσον σεβαστὴν πρωτοχριστιανικὴν ἀρχαιότητα. Ἐκεῖνος, ὅστις διέγραψε τὴν ὄλην ἀκολουθίαν τῆς σχετικῆς ἀναζητήσεως καὶ ἐρεύνης, ὑπῆρξεν ὁ Andreas Freiherrn v. di Pauli¹¹. "Ἐκτοτε περιέργως ἔπαυσεν ἡ περαιτέρω ἐνασχόλησις διὰ τὸ πρόβλημα οὐ μόνον διὰ τὴν χρονολόγησιν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν συντάκτην τοῦ ἔργου.

7. Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἐκφέρωμεν τὴν ἡμετέραν ἄποψιν, θεωροῦμεν χρήσιμον νὰ ἀναφέρωμεν ὅσα ἤδη ὁ Pauli ἐξέθεσε περὶ τῶν διαφορῶν ἀπόψεων τῶν ἐρευνητῶν, ὡς πρὸς τὴν χρονολόγησιν τοῦ ἔργου. Πρῶτος ὁ Lambecius¹² συνεταυτίσθη μετὰ τοῦ Tentzel ὅτι ὁ συντάκτης τοῦ ἔργου εἶναι ὁ ἐκκλησιαστικὸς ἱστορικὸς Σωζομενός. Τοῦτο δὲ διότι θέσεις τινὲς τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας του ὁμιλοῦν περὶ ἐθνικῶν φιλοσόφων, ὅπως καὶ ὁ «Διασυρμός»¹³. Τοῦναντίον ὁ Cave¹⁴ ἐθεώρησεν ἀστήρικτον τὴν γνώμην τοῦ Lambecius. Τὰ ἐπιχειρήματα τούτου ἐστηρίζοντο εἰς τὸ ὅτι ὁ Σωζομενός δὲν ἦτο φιλόσοφος, ἀλλὰ συνήγορος καὶ δὴ καὶ ἐν Κων/πόλει. Διὰ τοῦτο ἐτοποθέτησε χρονολογικῶς τὸ ἔργον εἰς τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν ζηρωῶς ὁ Ἐθνισμὸς κατεπολέμει τὸν Χριστιανισμόν, ὅστις πρὸς ἄμυνάν του ἠναγκάσθη νὰ ἀναπτύξῃ τὴν Ἀπολογητικὴν του Γραμματεῖαν. Ἐν δὲ τοιοῦτον ἀπολογητικὸν ἔργον εἶναι καὶ ὁ «Διασυρμός». Λεχθήτω ὅτι ὁ ἐν λόγῳ ἐπιστήμων σφάλλει διτ-

«Φιλοσοφία» ἀναπτύσσει διεξοδικὸν ἄρθρον τῶν R. Eisler - K. Roretz, Wörterbuch der philosophischen Begriffe. Berlin 1929, II, 345-458.

11. Die Irrisio des Hermias. Paderborn 1907 (Forschungen christlichen Literatur- und Dogmengeschichte. Siebenter Band. Zweites Heft S. 1-53. - Ἐκτοτε ἔπαυσεν ἡ περαιτέρω ἐνασχόλησις διὰ τὸ ὅλον πρόβλημα, οὐ μόνον διὰ τὴν χρονολόγησιν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν συγγραφέα τοῦ «Διασυρμοῦ».

12. Ὑπόσημ. 1. Comment. de Bibl. Caes. Vindob. lib. VII. Vindobonae 1781, p. 54.

13. Σωζομ., Ἐκκλησ. Ἱστορ. 1, 18. II, 5. III, 17. V, 1.

14. Script. eccles. hist. litt. I, p. 81 (Basel 1741).

τῶς· πρῶτον, διότι θεωρεῖ τὸ ἐργίδιον «Διασυρμός» ὡς φιλοσοφικόν, ὅπερ δὲν εἶναι. Δεύτερον, διότι πιστεύει ὅτι πρέπει νὰ ἐγράφη ὑπὸ «φιλοσόφου». Ἄλλὰ πᾶς τις καὶ μάλιστα μορφωμένος, ἤμπορεῖ νὰ γράψῃ ἐν τοῦ εἴδους τούτου «σατυρικόν» ἔργον, ἐπὶ τῇ βάσει ἐγχειριδίου Ἱστορίας τῆς Φιλοσοφίας, διὰ δὲ τὴν παλαιότεραν ἐποχὴν, ἐπὶ τῇ βάσει σχολικῶν ἐγχειριδίων ἐκ τῶν ἐν χρήσει ἐν τοῖς σχολείοις τῆς Ἐγκυκλίου Παιδείας (Trivium - Quatrivium). Τὴν γνώμην τοῦ Cave ἠσπάζθησαν οἱ πλεῖστοι τῶν μέχρι σήμερον ἐπιστημόνων (P. Lamper, Krüger, Funk, Bardenhewer, Möhler, Alzog, Nirschl, Schmid, Fessler, Maranus Otto, Jungman, Ehrhard, W. Gaul, Rauschen, Altaner, Stuibler, Kihn, W. Christ, Pauli). Καὶ ὅμως σπουδαῖοι ἐπιστήμονες συνεταυτίσθησαν μὲ τὴν γνώμην τοῦ τε Menzel καὶ τοῦ ἀκολουθήσαντος τὴν γνώμην τούτου Lambecius. Ἄλλ' ἐκεῖνος, ὅστις πρῶτος ἐκ τῶν νεωτέρων ἤγειρε τεκμηριωμένας ἀμφιβολίας κατὰ τῆς χρονολογήσεως τοῦ ἔργου εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν Ἀπολογητῶν τοῦ β' καὶ γ' αἰ., ὑπῆρξεν ὁ Menzel¹⁵. Οὗτος κατέληξε συμπερασματικῶς εἰς τὸ ὅτι τὸ ἐργίδιον πρέπει νὰ ἐγράφη οὐχὶ πρὸ τοῦ ε' αἰῶνος. Τοῦτον ἠκολούθησεν ὁ Diels¹⁶. Τὰς ἀπόψεις τοῦ Diels ὑπεστήριξε διὰ νέων λογικῶν ἐπιχειρημάτων καὶ κριτικῶν παρατηρήσεων ὁ πολυμαθὴς Ad. v. Harnack καὶ εἰς τὰ δύο ἀξιοθαύμαστα ἔργα του¹⁷, χρονολογήσας τὸ ἔργον εἰς τὴν μετὰ τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνον ἐποχὴν (δ' ἢ ε' αἰ.). Ἄξιον ἰδιαιτέρας σημειώσεως εἶναι ὅτι ὁ P. Wendland¹⁸, βασιζόμενος εἰς τινὰς ὁμοιότητας τοῦ «Διασυρμοῦ» μετὰ τοῦ φέροντος τὸν τίτλον «Θεόφραστος» τοῦ σοφιστοῦ Αἰνείου Γαζαίου (τέλη τοῦ ε' αἰ.)¹⁹, διετύπωσε τὴν γνώμην ὅτι ὁ Ἐ ρ μ ῖ α ς θὰ ἠδύνατο νὰ ταυτισθῇ μετὰ τοῦ

15. Ed. W. F. Menzel, Lugdun. Batav. 1840, σ. 5. ἐ.

16. Diels, Doxographi Graeci. Berol. 1879, 259-263. 649-656, ἐνθα ἡ μετ' ἐπιμελείας ἔκδοσις τοῦ κειμένου τοῦ «Διασυρμοῦ» μετὰ φιλολογικο - κριτικῶν παρατηρήσεων καὶ σχολίων.

17. Adolf v. Harnack, Geschichte d. altchristl. Liter. bis Eusebius. Teil I: Die Überlieferung und Bestand, Leipzig 1893. - Teil II.: Die Chronologie, 1897-1904, Leipzig 1897. Ἐκαστον μέρος σύγκειται ἐκ δύο τόμων. Ὁ σοφὸς συγγραφεὺς συμφωνεῖ μὲ τὴν γνώμην τοῦ Diels ἐν Teil I, 782. Teil II, 2, 196, χρονολογήσας μάλιστα τὸν «Διασυρμόν» εἰς τὴν μετὰ τὸν Μέγα Κωνσταντῖνον ἐποχὴν (τέλη δ' ἢ τὸν ε' αἰῶνα).

18. P. Wendland, Theolog. Lit. Ztg. 1899, 180.

19. Ὁ σύγχρονος ἢ καὶ κατὰ τὴ ἀρχαιότερος τοῦ Προκοπίου Αἰνείας Γαζαῖος (μετὰ τὸ 518) θεωρεῖται ὁ συγγραφεὺς ἐνὸς κατὰ τοῦ Νεοπλατωνικοῦ ἀπευθυνομένου ἔργου, τοῦ κατὰ τὸν Μεσαίωνα πολὺ ἐκτιμωμένου «Διαλόγου», φέροντος τὸν τίτλον: Αἰνείου, Γαζαίου Σοφιστοῦ, Θεόφραστος, ἤτοι Περὶ ἀθανασίας ψυχῶν καὶ ἀναστάσεως σωμάτων διάλογος, παρὰ Migne, P.G. 85, 865.872.

ὁμωνύμου του Ἑρμείου, τοῦ ἀναφερομένου εἰς τὴν ὑπ' ἀριθ. 129 ἐπιστολὴν του ὑπὸ τοῦ Προκοπίου Γαζαίου²⁰. Ἰδιαιτέρας μνείας ἄξιον εἶναι ἐπίσης ὅτι ὁ Seitz εἰς τὴν σελίδα 17 τοῦ ἔργου, ὅπερ ἐμελετήσαμεν ἐν τῇ Γενναδίῳ Βιβλιοθήκῃ ἐν Ἀθήναις, ἀναφέρει τὰ ἐξῆς: «Ὁ Σωζομένους ἴσως εἶναι εἰς ἀπόγονος τοῦ Ἑρμίου Σωζομένου, τοῦ ἐκ Βηθελίας παρὰ τὴν Γάζαν»²¹. Ἐπίσης ἐν σ. 20 ὁ Seitz γράφει: Μερικοὶ τίτλοι ἀπολεσθέντων λόγων (δηλ. τοῦ Προκοπίου) εὐρίσκονται ἐν τῷ Λεξικῷ «Περὶ συντάξεως» παρὰ Bekker, Anecd. gr. I, ἐνθα ὁ συγγραφεὺς ἀποδίδει κατὰ προτίμησιν εἰς τὸν Προκόπιον «Μονωδίαν Ἀντιοχείας» (σελ. 125, 26. 153, 21. 24), «Εἰς τὸν σῶφρονα ἄρχοντα» (σ. 139, 20), «Ἐπιτάφιον Σαλαμινίου» (σ. 133, 10. 135, 13), «Εἰς τὸν γάμον τοῦ Μελετίου» (σ. 169, 6 κ.ἄ. Πβλ. Φωτίου, Βιβλιοθ. κῶδ. 160).

8. Παρατηρητέον ὅτι σπουδαῖοι ἐρευνηταὶ ἐκ τῶν παλαιότερων συγκλίνουν εἰς τὴν ἀναζήτησιν τοῦ Ἑρμίου, ἄνευ προσδιοριστικοῦ ἐπιθέτου, τινὲς δὲ καὶ μετὰ τοῦ ἐπιθέτου «Σωζομένου» ἢ «Σωζομενοῦ», τοῦ καὶ «Σαλαμινίου» τοῦ ἐπισημαίνοντος ἀσφαλῶς τὸν τόπον τῆς γεννήσεως (;) ἢ καταγωγῆς τοῦ Ἑρμίου. Στρέφονται δὲ πάντες περίξ τῶν διακριθέντων συγγραφέων τῆς Σχολῆς τῆς Γάζης ἦτοι περὶ τὸν Αἰνεΐαν Γαζαῖον, τὸν Προκόπιον Γαζαῖον, τὸν Ζαχαρίαν τὸν Σχολαστικὸν καὶ εἰς τινα ἕτερον. Σημειωτέον ἐπίσης ὅτι καὶ ὁ Δ. Ροῦσσο²² ἀναφέρει ἐν σ. 52-69 τοῦ ἔργου του μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ τὸ ἐξῆς: «Ἰωάννου

20. Seitz 15. P. Herscher, Epistolographi gr. Paris 1873. p. 584. Migne, P.G. 87, 2773-2792. Ἐνταῦθα καταχωρίζονται αἱ 163 ἐπιστολαὶ του, αἵτινες θεωροῦνται πλήρεις χάριτος καὶ ἀττικῆς Μούσης. — Ὁ Προκόπιος (ἴπερὶ τὸ 538) θεωρεῖται καὶ ἀδελφὸς ἴσως τοῦ Ζαχαρίου τοῦ ρήτορος. Διεσώθησαν τοῦ Προκοπίου Ἵπομνήματα εἰς τὴν Πεντάτευχον, εἰς τὰ τῶν Βασιλειῶν, τῶν Παραλειπομένων καὶ τὸ Ἄσμα τῶν Ἀσμάτων.

21. Στηρίζεται ὁ Seitz εἰς τὸ κλασσικὸν ἔργον τοῦ Ceiller, Hist. génér. des aut. ecclés. XIII, 689.

22. Δ. Ροῦσσου, Τρεῖς Γαζαῖοι. Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας τῶν Γαζαίων. Κων/πολις 1893 (Inaug. - Diss. Leipzig). Τὸ ἔργον ἐμελετήσαμεν ἐν τῇ Γενναδίῳ Βιβλιοθήκῃ, ἐνθα ἀνευρίσκονται σπανίζοντα ἔργα ἱστορικά. — Πιθανώτατα πρόκειται περὶ τοῦ πρεσβυτέρου Ἀλεξανδρείας Ἀμμωνίου, ὅστις ἐν Μ. 89, 13-780 φέρεται συντάξας Ἵπομνήματα εἰς τὴν Π. καὶ Κ.Δ. — Ἴσως εἶναι ὁ αὐτός, ὅστις τὸ 457 ἔλαβε θέσιν κατὰ τοῦ Τιμοθέου Αἰλιούρου (Bardenhewer, μν. ξ. IV, 83/6. "Ἄλλοι ταυτίζουν τοῦτον μετὰ τὸν ὑπὸ τοῦ Ἀναστασίου Σιναΐτου μνημονεύμενον πολέμιον τῶν μονοφυσιτῶν κατὰ τὸ πρῶτον ἡμῖς τοῦ στ' αἰ. (βιβλιογρ. παρὰ Altaner-Stuiber, Patrologie σ. 517). — Λίαν διαφωτιστικὰ διὰ τὸ θέμα ἡμῶν εἶναι καὶ τὰ ἔργα τῶν Stiglmayr J., Die «Streitschrift des Prokopios von Gaza» gegen den Neuplatoniker Proklos: Byz. Zeitschr. 8 (1899) 263-301. J. Dräseke, Prokopios von

τοῦ Φιλοπόνου Ἄμμωνιος ὁ Ἑρμείου», ἀνευ ἐτέρας διασαφήσεως²³. Ἐκεῖνος, ὅστις ἐνησχολήθη διεξοδικῶς πρὸς λύσιν τῶν προβλημάτων τοῦ «Διασυρμοῦ» εἶναι ὁ Andreas Freiherrn v. di Pauli, οὕτινος τὸ ἔργον ἐμνημονεύσαμεν προηγουμένως. Οὗτος εἰς τὴν ἐκ σελ. 53 μελέτην του, τὴν πράγματι ἀξιόλογον, προσεπάθησε νὰ δώσῃ ἀπάντησιν εἰς προκύπτοντα ἐρωτήματα διὰ τῶν ἀκολουθῶν κεφαλαίων: α) Ὁ «Διασυρμός» καὶ ἡ «Παραίνεσις πρὸς Ἑλληνας» (σ. 5) τοῦ Ψευδο-Ἰουστίνου (Cohortatio ad gentiles). β) Ἡ ἐπιγραφή τοῦ «Διασυρμοῦ» (σ. 24). γ) Ὁ ἰουδαϊκὸς μῦθος περὶ πτώσεως τῶν ἀγγέλων καὶ ὁ «Διασυρμός» (σ. 32). δ) Τατιανὸς καὶ Ἑρμίας (σ. 37). ε) Λουκιανὸς Σαμοσάτων καὶ Ἑρμίας (σ. 40). στ) Ἰχνη τοῦ Ἑρμίου παρὰ Νεμεσίῳ Ἑμέσῃ, Θεοδωρήτῳ Κύρου καὶ Αἰνεῖᾳ Γαζαίῳ (σ. 46). ζ) Ὁ «Διασυρμός» καὶ ὁ Νέος Πλατωνισμὸς (σ. 50). η) Τόπος συντάξεως τοῦ «Διασυρμοῦ» (σ. 51). θ) Συμπέρασμα (53).

9. Ὡς πρὸς τὸ πρῶτον θέμα ὁ di Pauli παρατηρεῖ ὀρθῶς, ὅτι τὸ σπουδαιότερον βᾶρος τῆς ὅλης προβληματολογίας τοῦ ἔργου ἔγκειται εἰς τὴν ἀνύρεσιν τῆς σχέσεως τοῦ «Διασυρμοῦ» μετὰ τῆς «Παραίνεσεως πρὸς Ἑλληνας» τοῦ Ψευδο-Ἰουστίνου. Μετ' ἔλεγχον τῶν γνωμῶν τῶν διαφόρων ἐρευνητῶν, ὁ Pauli κατέληξεν εἰς τὰ ἐξῆς συμπεράσματα: α) Ὁ «Διασυρμός» εἶναι εἷς τινα σημεῖα ἐκτενέστερος τοῦ ἔργου τοῦ Ψευδο-Ἰουστίνου «Παραίνεσις». β) Πολλοὶ ἐρευνηταὶ δέχονται ἐξάρτησιν τῆς «Παραίνεσεως» ἐκ τοῦ «Διασυρμοῦ». Ἄλλοι τὸ ἀντίθετον καὶ ἄλλοι ὅτι ἀμφοτέροι ἤντησαν ἐκ κοινῆς πηγῆς. γ) Ὁ Pauli δέχεται ὅτι ὁ «Διασυρμός» δὲν ἀκολουθεῖ τὴν αὐτὴν σειρὰν ἐν τῇ μνεῖᾳ τῶν φιλοσόφων. Διὸ καὶ δίδει τὴν ἐντύ-

Gaza «Widerlegung des Proklos»: B.Z. 6 (1897) 55-91. K. Prächter, Zu Chorikios: B.Z. 11 (1902) 1-2. C. Kirsten, Questiones Choricianae (Breslauer philoshophische Abhandlungen 72/1895, 8-15.

23. Διεξοδικὸν ἄρθρον περὶ τοῦ Ἰωάννου Φιλοπόνου (490; — † μετὰ τὸ 565) ὑπὸ τοῦ Kroll: Pauli-Wissowa-Kroll, R.E.d. class. Altertumswissenschaft, Stuttgart 1916, 1764-1795 (Gudeman-Kroll). Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος χωρίον: «ὁ ἡμέτερος δὲ διδάσκαλος Ἄμμωνιος Ἑρμείου» αὐτόθι στλ. 1765, στίχ. 56. Πβλ. καὶ στλ. 1775, στίχ. 40: «Σχολικαὶ ἀποσημειώσεις ἐκ τῶν συνοισιῶν Ἄμμωνίου τοῦ Ἑρμείου μετὰ τινων ἰδίων ἐπιστάσεων» (Analytica Priora, ed. M. Wallies (XIII 2) 1905, p. 496). Σχετικὸν συνοπτικὸν ἄρθρον ἐν Ὁρησκ. καὶ Ἠθ. Ἐγκυκλ. τ. 6, 1205-1207 (Π. Χρήστου) (βιβλιογρ.). Ὅρα καὶ Altaner-Stuiber, Patrologie σ. 507 (νεωτέρα βιβλιογρ.). — Τὰ φιλοσοφικὰ ἔργα τοῦ Φιλοπόνου ἐλκύουν ἐνδιαφέρον διὰ περισσοτέραν, ἔρευναν, διότι ἐμφανίζουν ποιάνα τινα ὑπόνοιαν σχέσεως τοῦ «Διασυρμοῦ» ὡς σχολικοῦ ἐγχειριδίου πρὸς τὰς «Σχολικὰς ἀποσημειώσεις ἐκ τῶν συνοισιῶν Ἄμμωνίου Ἑρμείου», «Εἰς τὰς δέκα κατηγορίας» καὶ «Εἰς ἀναλυτικὰ Πρότερα» καὶ ἀναλυτικὰ Ὑστερα». — Εἰς ἐτέραν μελέτην προτιθέμεθα νὰ ἀσχοληθῶμεν εὐρύτερον περὶ τῆς σχέσεως τῶν ἀνωτέρω ἔργων πρὸς τὸν συγγραφέα τοῦ «Διασυρμοῦ». — Περὶ τοῦ Ἄμμωνίου, ὄρα Bardenhewer 4, 83-86. Altaner-Stuiber, Patr. s. 516/7 (βιβλιογρ.).

πωσιν ὅτι ὁ σ. ὀμιλεῖ ἀπὸ μνήμης. Τοῦναντίον συμβαίνει μὲ τὸν συγγραφέα τῆς «Παραίνεσεως», ὅστις ἀκολουθεῖ καθωρισμένον σχέδιον χρονικῆς σειρᾶς ἐν τῇ μνεΐα τῶν φιλοσόφων καὶ ἐν τῇ ἐκθέσει τῶν πραγμάτων. δ) Ὁ ἐν λόγῳ ἐρευνητῆς καταλήγει ἐν τέλει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ «Διασυρμὸς» ὑπῆρξε τὸ πρότυπον τῆς «Παραίνεσεως», ἀφοῦ τὸ κείμενον τούτου εἶναι ἐκτενέστερον εἰς τὰ κοινὰ σημεῖα. ε) Ἀκόμη καὶ εἰς τὴν μνεΐαν τῶν ὀνομάτων ὁ «Διασυρμὸς» ἀναφέρει πλείονα ὀνόματα, τὰ ἐξῆς: Ἀναξαγόρας, Μέλισσος, Παρμενίδης, Ἀναξίμενης, Ἐμπεδοκλῆς, Πρωταγόρας, Θαλῆς, Ἀναξίμανδρος, Ἀρχέλαος, Πλάτων, Ἀριστοτέλης, Φερεκύδης, Λεύκιππος, Δημόκριτος, Ἡράκλειτος, Ἐπίκουρος, Κλεάνθης, Καρνεάδης, Κλειτόμαχος καὶ Πυθαγόρας (ἐν ὄλῳ 20). Ἐνῶ ἡ «Παραίνεσις» μνημονεύει μόνον τοὺς περισσότερον γνωστοὺς ἐκ τῶν φιλοσόφων, ἦτοι μόνον τοὺς ἡμίσεις (ἦτοι 10). στ) Ὁ Pauli δὲν δέχεται ἐπίσης ἐξάρτησιν τοῦ «Διασυρμοῦ» ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ Ἄ ε τ ί ο υ Placita «Περὶ τῶν ἀρεσκόντων τοῖς φιλοσόφοις φυσικῶν δογμάτων» (ἤκμασε περὶ τὸ 100 μ.Χ.), παρὰ τὰς εἰς τινὰ σημεῖα κοινὰς ἐκφράσεις. Καὶ καταλήγει ὁ Pauli: Ποία ἡ πηγή τοῦ «Διασυρμοῦ» δὲν δυνάμεθα πλέον νὰ πληροφορηθῶμεν. Πάντως μοὶ φαίνεται, λέγει, ὅτι οὔτε ὁ Ἐ ρ μ ί α ς οὔτε καὶ ἡ «Παραίνεσις» ἐχρησιμοποίησαν κοινὴν πηγήν.

γ) Ἡ μέτεραι διαπιστώσεις.

10. Ἐλέγξαντες συγκριτικῶς ἀμφοτέρω τὰ ἔργα, ἦτοι τὸν «Διασυρμὸν» τοῦ Ἐ ρ μ ε ί ο υ μετὰ τῆς «Παραίνεσεως» τοῦ Ψευδο-Ἰουστίνου, κατελήξαμεν εἰς τὴν διαπίστωσιν ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως, συντάκτου ἀμφοτέρων τῶν ἔργων. Δὲν εἶναι δυνατὸν εἰς τὸ σύντομον τοῦτο ἄρθρον νὰ παραθέσωμεν ἐκ παραλλήλου τὰ σχετικὰ χωρία τοῦ κειμένου ἀμφοτέρων τῶν ἔργων, ἐπιφυλασσόμενοι νὰ πράξωμεν τοῦτο κατὰ τὴν δημοσίευσιν ἐκτενοῦς μονογραφίας περὶ τοῦ Ἐ ρ μ ε ί ο υ καὶ τοῦ ἔργου «Διασυρμὸς». Λεχθήτωσαν πάντως ἐκ προοιμίου τὰ ἀκόλουθα. Ἡ μεγαλυτέρα ἔκτασις τοῦ κειμένου τῆς «Παραίνεσεως» ὀφείλετο εἰς τὸ ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἤθελε νὰ ἀπευθυνθῆ εἰς τὸ εὐρύτερον κοινὸν καὶ μάλιστα τὸ μεμορφωμένον καὶ ἴσως πρὸς τὸ διδασκτικὸν προσωπικὸν τῶν σχολείων. Ἐνῶ ὁ «Διασυρμὸς» ἀπηθύνετο, ὡς πιστεύομεν, καὶ ὡς ἐκτενέστερον κατωτέρω θὰ διαλάβωμεν, εἰς τοὺς μαθητὰς τῶν σχολείων. Τοῦτο ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἐν ἀρχῇ ὁ Ἐ ρ μ ε ί α ς παρεμβάλλει τὴν κλητικὴν προσφώνησιν «ὦ ἀγαπητοί». Ἄλλαις λέξεσιν, ἤθελον ὁ Ἐ ρ μ ε ί α ς νὰ προφυλάξῃ τοὺς φοιτητὰς τῶν σχολείων τῆς ἐγκυκλίου παιδείας ἀπὸ ὀθνεΐας διδασκαλίας τῶν διαφόρων φιλοσόφων τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιότητος. Τὸ ὅτι πρόκειται περὶ σχολικοῦ δοκιμίου ἀποδεικνύεται ὄχι μόνον ἐκ τῆς ἐν

ἀρχῇ τοῦ κειμένου προσφωνήσεως, ὡς εἴπομεν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς συγκρίσεως τῶν κειμένων τῆς «Παραινέσεως» μετὰ τῆς Placita καὶ τοῦ «Συνταγματίου» «περὶ ἀγεννήτου Θεοῦ καὶ γεννητοῦ» τοῦ Ἀετίου²⁴. Ὁ Ἐρμείας ἄλλοτε γίνεται συντομώτερος καὶ ἄλλοτε διευρύνει τὸ κείμενόν του διὰ νὰ ἐπισημάνῃ σαφέστερον τὰ λεγόμενα, ὥστε ἡ ἀποδεικτικὴ του θέσις νὰ ἀποβῆ ἑναργέστερα, ἀπηλλαγμένη πάσης ἀμφιβολίας ἐκ παρεξηγήσεως, λόγῳ ἀσαφείας. Ἐπειδὴ ἀκριβῶς τὸ ἔργον του ἀπηυθύνετο πρὸς τὴν σπουδάζουσαν νεότητα, διὰ τοῦτο ἔπρεπε καὶ τὸ κείμενον νὰ διαπλατυνθῆ, ὥστε νὰ καταστῆ σαφέστερον καὶ ἐντυπωτικώτερον. Εἶναι ἀπορίας ἄξιον ὅτι οἱ μέχρι τοῦδε ἐρευνηταὶ δὲν ὑπώπτευσαν καὶ τὴν προέλευσιν, ἔστω καθ' ὑπόθεσιν, τοῦ ὁμοίου γένους καὶ εἴδους τῶν τοιούτων ἔργων ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως, προερχομένου μάλιστα ἐκ Σχολῆς, τῆς ὁποίας κύριος σκοπὸς ἦτο ἡ διασφάλισις τῆς εὐαγγελικῆς διδαχῆς περὶ Θεοῦ, κόσμου καὶ ἀνθρώπου, διὰ τῆς ἀνοιρέσεως τῶν καινοφανῶν καὶ ἀναποδείκτων καὶ ἀμοιβαίως ἀντικρουμένων θεωριῶν τῶν διαφόρων φιλοσόφων, παρωχημένων πλέον καὶ ὀθνείων. Καὶ δυστυχῶς τὰς ψευδεῖς ταύτας φιλοσοφικάς, ὅσον καὶ ἀντιφατικάς φιλοσοφικάς θεωρίας τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων φιλοσόφων ἠθέλησε νὰ ἀναζωπυρήσῃ καὶ μάλιστα νὰ ἐπιβάλλῃ δι' ἐκπαιδευτικῆς μεταρρυθμίσεως ὁ ἀποτυχὼν αὐτοκράτωρ Ἰουλιανὸς ὁ Ἀποστάτης (361/3). Ἄλλὰ θὰ ἐρωτήσῃ τις· ποῦ στηρίζομεν τὴν ἐκτεθεῖσαν γνώμην; Τὴν στηρίζομεν : α) εἰς τὴν ὁμοιότητα τῆς ἐκθέσεως καὶ τῆς ἐνιαίας τῶν ἰδεῶν κατευθύνσεως πρὸς ὠρισμένον στόχον πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ προτιθεμένου σκοποῦ. β) Εἰς τὸ ὄνομα Ἐρμείας, ὅπερ φέρεται ἀπὸ τοῦ ἀρχαιότερου μέχρι καὶ τοῦ νεωτέρου χειρογράφου τοῦ «Διασυρμῶν». γ) Ἄλλ' ἐπίσης τὴν γνώμην ἡμῶν στηρίζομεν εἰς τὸ πνεῦμα τῶν συγγραφέων τῆς περιφημοῦ Σχολῆς τῆς Γάζης, ἐξ ἧς πιθανώτατα προήρχετο καὶ ὁ Ἐρμείας ἢ τοῦλάχιστον ὑπῆρξε φορεὺς τῶν ἰδίων τάσεων τῶν πνευματικῶν

24. Τὸ ἔργον τοῦ Ἀετίου «Συναγωγὴ περὶ ἀρεσκόντων» ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Θεοδορήτου, Ἑλλήν. παθημ. θεραπευτ. (Κατὰ αἰρέσεων) II, 95. IV, 31. Κατὰ τὸν Diels, Doxographi Graeci, Berlin 1879, Prol. 45 εἰς τὸν Ἀετίον ἀνήκουν τὰ εἰς τὰς σελ. 273-444 ἐκδοθέντα Placita ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας τῆς φύσεως καὶ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Δυσχερὲς εἶναι νὰ διαχωρίσωμεν τὸν ἐκλεκτικὸν φιλόσοφον Ἀετίον τοῦ ἀ' ἢ β' αἰ., ἀπὸ τὸ ἔργον τοῦ Ψευδο-Πλουτάρχου, τὸ ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Κλήμ. Ἀλεξ., Στρωμ. 1, 3, 17 καὶ ἐν προοίμ. 141. Πάντως ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος Ἀετίου πρέπει νὰ διακρίνεται τοῦ ἀρειανόφρονος Ἀντιοχέως, τοῦ καὶ διακόνου (300-367;) εἰς δὲν ἀνήκει τὸ «Συνταγματίον» πρβλ. Pauli-Wissowa-Kroll, RE I, 703. Altaner-Stuiber, Patrol. 310 (βιβλιογρ.). Ἐκτενέστερον καὶ περὶ τῶν δύο ὁμώνυμων Ἀετίων, ἐν Ἑλλ. καὶ Ἑθ. Ἐγκυκλ. I, 474-479 (Ἰω. Κολιτσάρας - Α.Ν. Ζοῦμπος) (βιβλιογρ.).

ἀνδρῶν τῆς Γάζης, ἐξ ἧς κατήγετο, ὡς θὰ ἴδωμεν, καὶ ὁ Ἑρμείας. Τὸ πνεῦμα τῆς Σχολῆς τῆς Γάζης ἦτο, ὡς γνωστόν, ἀμυντικὸν καὶ ἀντιρρητικόν, κυρίως κατὰ τῶν ζωηρῶς ἐμφανισθεισῶν τάσεων διὰ τοῦ Νέου Πλατωνισμοῦ. Ἐφ' ὅσον δὲ ὁ Ἑρμείας παραλείπει νὰ ἀναφέρῃ τοὺς Νέους Πλατωνικοὺς, τοῦτο ἔχει καθ' ἡμᾶς τὴν ἔννοϊαν ὅτι εὐρίσκετο εἰς ἐποχὴν ἐγγυτέραν τῆς τοῦ Ἰουλιανοῦ ἐπιβουλῆς καὶ ἐπιβολῆς τῶν κοσμοθεωριῶν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων φιλοσόφων, τῶν τοσοῦτον θαυμαζομένων ὑπὸ τοῦ Ἀποστάτου αὐτοκράτορος, ἱκανῶν καταπολεμησεως τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἐξ ἄλλου ὁ Ἑρμείας δὲν ἤθελε νὰ ἐμφανίσῃ καὶ τὰς νέας τοῦ Νέου Πλατωνισμοῦ θεωρίας, ὡς τόσον ἐπικινδύνους, ἀφοῦ πολλαὶ τούτων ἐπέδρασαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Μυστικισμοῦ, τοῦ τόσον προσφιλοῦς εἰς τὸν μοναχικὸν βίον. Ὁ Νέος Πλατωνισμὸς ἐπομένως, ἤδη ἀπὸ τοῦ Ὠριγένοϋς καὶ τῶν Ἀλεξανδρινῶν συγγραφέων, ἐβοήθησε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἀναγωγικὴν ἐρμηνείαν τῶν Ἀγίων Γραφῶν καὶ τὴν μυστικὴν ἀνάπτυξιν τῆς Λατρείας καὶ ἔδωσε πολλακίς νέον ἰδεολογικὸν ὄπλισμὸν καταπολεμήσεως ἐνίαν ὀρθολογικῶν αἰρέσεων περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ, τοῦ δευτέρου προσώπου τῆς Ἀγίας Τριάδος. Πάντως ἀπὸ τοῦ στ' αἰῶνος ὁ Νέος Πλατωνισμὸς ἤρχισε νὰ ἐμφανίσῃ καὶ τὰς δυσμενεῖς ἐπιδράσεις του διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν μυστικοπαθῶν αἰρέσεων, μάλιστα διὰ τῆς ἀμφισβητήσεως ἢ καὶ ἀπαρνήσεως τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος (δοκητισμὸς, μονοφυσιτισμὸς κ.λπ.).

δ) Ὁρθότερα ἐρμηνεία τοῦ τίτλου τοῦ ἔργου.

11. Ὁ ἐκ τῆς χειρογράφου παραδόσεως τίτλος τοῦ ἔργου ἔχει ὡς ἐξῆς: «Ἑρμείου (ἢ Ἑρμείου) φιλοσόφου Διασυρμὸς τῶν ἕξω φιλοσόφων». Ὁ Pauli ἀρνούμενος πᾶσαν συνταύτισιν τοῦ ὀνόματος τοῦ συγγραφέως μετ' οἰονδήποτε ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ὁμωνύμων γνωστῶν συγγραφέων, θέτει τὸ βᾶρος τῆς ἀποδεικτικῆς του θέσεως εἰς τὸν ἐπιθετικὸν προσδιορισμὸν τοῦ κυρίου ὀνόματος, ἦτοι τοῦ «Ἑρμείου φιλοσόφου». Πιστεῖται ὅτι ὁ τίτλος τοῦ «φιλοσόφου» ἀπεδόθη εἰς τοὺς πρώτους ἀπολογητὰς τοῦ Χριστιανισμοῦ. Διὰ τοῦ τίτλου τούτου οἱ χριστιανοὶ ἀπολογηταὶ ἤθελον νὰ ἐπισημάνουν ὅτι αὐτοὶ κατεῖχον τὴν «ἀληθῆ φιλοσοφίαν», τὴν ἐξ ἀποκαλύψεως τοῦ Χριστοῦ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἀπροσδιόριστον, ἀβεβαίαν καὶ ψευδῆ φιλοσοφίαν τῶν ἀρχαίων ἐθνικῶν φιλοσόφων. Ἀλλὰ παραγνωρίζει ὁ Pauli ὅτι τὸν τίτλον τοῦ «φιλοσόφου» καὶ τῆς «ἀληθοῦς φιλοσοφίας» φέρουσιν ὄχι μόνον οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ ἀπολογηταί, ἀλλὰ καὶ πλῆθος ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων, μάλιστα δὲ οἱ ἀσκηταὶ τῆς ἐρήμου, καθ' ὅλον τὸν Μεσαίωνα. Ὁ τίτλος «Ἑρμείου φιλοσόφου», εἴτε προέρχεται ἀπὸ τὸν συντάκτην τοῦ ἔργου, εἴτε εἶναι προσθήκη ἀντιγραφῆς

τινός του αρχικού χειρογράφου, ἐτέθη ὅπωςδὴποτε πρὸς ἐπισήμανσιν τοῦ περιεχομένου καὶ ὄχι πρὸς ἔξαρσιν τῆς ἐξειδικεύσεως τοῦ συγγραφέως. Ἐκ τῆς ἡμετέρας ἐρεύνης ἤχθην εἰς τὸ συμπέρασμα, ὡς ἀνωτέρω ἐξετέθη, ὅτι τὸ ἔργον ἀπηυθύνετο εἰς ὠρισμένους νέους σπουδαστάς τῆς ἐγκυκλίου παιδείας πρὸς τὸν σκοπὸν, ὅπως ἐλκύσῃ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν νέων καὶ προφυλάξῃ ἀπὸ ὀθνείας διδασκαλίας τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων, ἐπιζημίας διὰ τὴν σπουδάζουσαν νεότητα. Προσθίεται δὲ καὶ τὸ προσδιοριστικὸν ἐπίθετον, ἦτοι τὸ τοῦ «φιλοσόφου», πιθανώτατα ὁ ἴδιος ὁ συντάκτης τοῦ ἔργου, πρὸς μεγαλυτέραν ἔμφασιν. Ἀπορρίπτομεν δὲ καὶ τὴν γνώμην τοῦ Pauli ὅτι εἶναι ματαία πᾶσα προσπάθεια συνταυτίσεως τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἑρμεῖο ὁ με οἰονδὴποτε ὁμώνυμόν του. Καὶ εἶναι ἀπορίας ἄξιον διατὶ ὁ δόκιμος οὗτος συγγραφεὺς δὲν ἀνέτρεξεν εἰς τὴν διερεύνησιν τοῦ παραδιδόμενου ὑπὸ τοῦ Φωτίου προσδιοριστικοῦ τοπωνυμικοῦ ἐπιθέτου, τοῦ ἀποδιδόμενου εἰς τὸν Ἑρμεῖαν, ἦτοι τὸ τοῦ «Σαλαμινίου», δηλ. τοῦ ἐκ Σαλαμῖνος καταγομένου Ἑρμεῖο, ὁπότε καὶ θὰ ἀνεύρισκε τὸν ἀναζητούμενον μίτον τῆς προελεύσεως τοῦ Ἑρμεῖο καὶ συγχρόνως τῆς χρονολογικῆς του τοποθετήσεως.

ε) Τὸ προοίμιον καὶ ὁ συσχετισμὸς τοῦ ἔργου πρὸς ὁμοειδῆ ἢ συναφοῦς περιεχομένου ἔργα ἐτέρων συγγραφέων.

12. Πρὶν ἢ προχωρήσωμεν εἰς τὴν ἔρευναν τόπου καὶ χρόνου τῆς συντάξεως τοῦ ἔργου καὶ τὴν διατύπωσιν τῆς ἡμετέρας πεποιθήσεως περὶ τοῦ συγγραφέως, χρήσιμον, ὅσον καὶ ἐπιβεβαιωτικὸν τῶν ἀπόψεών μας εἶναι τὰ ὀλίγα σχόλια περὶ τοῦ «προοιμίου» τοῦ ἔργου. Ὁ συγγραφεὺς ἄρχεται παραθέτων τὸ χωρίον τῆς Α' Κορ. 3, 19 ἐπιστολῆς τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ἔχον οὕτω: «Παῦλος ὁ μακάριος ἀπόστολος τοῖς τὴν Ἑλλάδα τὴν Λακωνικὴν (;) παροικοῦσι Κορινθίοις γράφων, ὡς ἀγαπητοί, ἀπεφήνατο, λέγων· ἡ σοφία τοῦ κόσμου τούτου μωρία παρὰ τῷ Θεῷ, οὐκ ἀσκόπως εἰπών»· δοκεῖ γάρ μοι τὴν ἀρχὴν εἰληφέναι ἀπὸ τῆς τῶν «ἀγγέλων ἀποστασίας». Ἡ περὶ «πτώσεως» τῶν ἀγγέλων διδασκαλία, εἰσαχθεῖσα διὰ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἀποκρύφου τῆς Π.Δ., τοῦ Ἐνώχ²⁵, ἀπέβη σὺν τῷ χρόνῳ δογματικὴ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας. Σημειωτέον ὅτι παντελῶς διάφορος εἶναι ἡ περὶ «πτώσεως» τῶν πρωτοπλάστων καὶ ἡ περὶ ἀπολυτρώσεως διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Ἰησοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ Εὐαγγελικὴ διδασκαλία, ἀποτελοῦσα τὸ θεμελιῶδες δόγμα τῆς χριστιανικῆς καθόλου Ἐκκλησίας. Τὸ νὰ ἐπιζητεῖται ἡ ἀναγωγή τοῦ χωρίου νὰ

25. Kautsch, Die Apokryphen und Pseudepigraphen des Alten Testaments, Tübingen 1900, II, 217 ἔ. Flemming - Radensacher, Das Buch Henoch, Leipzig 1901, 28 ἔ. Παν. Ι. Μπρατσιώτου, Εἰσαγωγή εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην. Ἐν Ἀθήναις 1937, σ. 630/1.

συνταυτισθῆ με τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν τῶν Ἀπολογητῶν τοῦ β' καὶ γ' αἰ. διὰ τὰ χρονολογηθῆ καὶ ὁ «Διασυρμὸς» εἰς τὴν ἰδίαν ἐποχὴν, εἶναι καθ' ἡμᾶς ἐντελῶς ἀπορριπτέον. Τοῦτο δέ, διότι τὸ ἀπόκρυφον βιβλίον τοῦ Ἐνώχ, ἀπαξ μνημονευόμενον ἐν τῇ Κ.Δ. ἐν τῇ ἐπιστολῇ τοῦ Ἰούδα στίχῳ 14, ἀπορρίπτεται μὲν ὑπὸ τῶν Ἑβραίων, ὑπὸ δὲ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας δὲν χρησιμοποιεῖται, ὡς ἀμφιβόλου προελεύσεως, ἀφοῦ οὔτε ὁ συγγραφεὺς εἶναι γνωστός, οὔτε καὶ ὁ χρόνος καὶ ὁ τόπος τοῦ ψευδωνύμου τούτου, μεστοῦ ἀποκαλύψεως, ἔργου. Τοῦτο ἐγνώσθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Bruce²⁶ τὸ 1773. Διὸ καὶ τασσόμεθα με τὴν γνώμην τοῦ Harnack, ὅτι δηλ. ὁ χρωματισμὸς τοῦ «Διασυρμοῦ» διὰ τῆς ἀποκρύφου ἀφηγήσεως τοῦ Ἐνώχ «περὶ πτώσεως» τῶν ἀγγέλων δὲν συμβιβάζεται με τὸ πνεῦμα καὶ τὰς ἀντιλήψεις τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων τῆς πρὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἐποχῆς.

13. Αἱ παρατηρηθεῖσαι ὁμοιότητες ἰδεῶν μεταξὺ τοῦ Τατιανοῦ καὶ τοῦ Ἑρμείου δὲν ὑποχρεώνουν εἰς ἀποδοχὴν τῆς ἐγγύς τοῦ Τατιανοῦ ἐποχῆς τῆς ὑπάρξεως καὶ τοῦ Ἑρμείου. Τοῦναντίον, τὸ ὕφος, ἡ ἐκφραστικὴ διατύπωσις, πέραν τῆς ὁμοιότητος ἐν πολλοῖς τῶν νοημάτων, πείθουν περὶ πολὺ μεταγενεστέρας ἐποχῆς συντάξεως τοῦ «Διασυρμοῦ». Ἐκ τούτου καὶ ὁ Diels²⁷ πειστικώτατα ἐκθέτει τὴν ἄποψιν ὅτι τὸ ἔργον πρέπει νὰ συνετάγη εἰς πολὺ μεταγενεστέραν ἐποχὴν. Καὶ ἡ διαπίστωσις ὅτι ὁ Ἑρμείας εἶχε μετὰ ζήλου ἀναγνώσει καὶ πιθανώτατα ἠρύσθη ἰδέας, νοήματα, ἀκόμη καὶ φραστικὰς διατυπώσεις ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Λουκιανοῦ Σαμοσάτων καὶ ὅτι ἐμιμήθη τοῦτον ἐν πολλοῖς, καὶ πάλιν δὲν ἀποδεικνύεται χρονολογικὴ τοποθέτησις τοῦ Ἑρμείου εἰς ἐποχὴν ἐγγύς τοῦ Λουκιανοῦ. Τὸ αὐτὸ δύναται νὰ λεχθῆ καὶ περὶ τῶν ἐμφανιζομένων ὁμοιοτήτων ἰδεῶν καὶ ἐκφράσεων μεταξὺ τοῦ Ἑρμείου καὶ τῶν Νεμεσίου Ἐμέσης, Θεοδώρητου Κύρου καὶ Αἰνείου Γαζαίου. Τὸ μόνον πρόβλημα, ὕπερ δύναται νὰ προβληθῆ ἐκ τῆς συγκρίσεως τῶν τριῶν ἀνωτέρω συγγραφέων μετὰ τοῦ Ἑρμείου εἶναι ποῖος προηγεῖται καὶ ποῖος ἔπεται χρονικῶς, ὁ Ἑρμείας ἢ οἱ τρεῖς, Νεμέσιος (400;), Θεοδώρητος (†466;) καὶ Αἰνείας (μετὰ τὸ 518†); Ὡς παρατηρεῖ ὁ Ehrhard²⁸, « ἡ ταυτότης ὅμως αὕτη δὲν εἶναι θετικῶς ἀποδεικτέα καὶ ἡ κατὰ προσέγγισιν συγγένεια δύναται καὶ νὰ ἐξηγηθῆ, ἐὰν δεχθῆ τις ὅτι ὁ Αἰνείας ἐχρησιμοποίησε τὸν Ἑρμεία ».

14. Ὡς πρὸς τὸν τόπον τῆς συντάξεως καὶ ἐπομένως καὶ τῆς πατρίδος τοῦ συγγραφέως, ἅπαντες οἱ ἐρευνηταὶ δέχονται ὅτι τὸ ἔργον ἔχει μικρασιατικὴν

26. Harnack, *Gesch. d. altchristl. Lit. Teil II*, 2, 197.

27. Diels, *Doxographi Graeci*, Berolini 1879, 260.

28. Albert Ehrhard, *Altchrstl. Lit.* σ. 258.

τήν προέλευσιν. Σημειωθήτω ὅτι ὁ ἐκκλησιαστικὸς ἱστορικὸς Εὐσέβιος Καισαρείας ἐν τῇ Ἐκκλησ. Ἰστ. του IV, 18, 5, ἀναφερόμενος εἰς τὸ ψευδεπίγραφον τοῦ Ἰουστίνου (†165) ἔργον «Ψάλτης», λέγει ὅτι ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἔργου «ὑπισχνεῖται τὴν τε αὐτὸς αὐτοῦ δόξαν ἐν ἐτέρῳ παραθήσασθαι συγγράμματι», ὅπερ τιτλοφορεῖ «ἄλλο σχολικὸν περὶ τῆς ψυχῆς . . . ἐν ᾧ διαφόρους πεύσεις προτείνας περὶ τοῦ κατὰ τὴν ὑπόθεσιν προβλήματος, τῶν παρ' Ἑλλησι φιλοσόφων παρατίθεται τὰς δόξας». Θὰ ἡδύνατό τις ἐπομένως νὰ ὑποθέσῃ ὅτι ὁ «Διασυρμὸς» εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου ἀναφερόμενον («ἕτερον σύγγραμμα» «σχολικὸν») τοῦ ψευδωνύμου συντάκτου τοῦ ἔργου «Ψάλτης». Ἀλλὰ ποῖος δύναται νὰ βεβαιώσῃ ὅτι δὲν ἐνεφανίσθη εἰς ὑστέραν ἐποχὴν ὁ ἀναλαβὼν νὰ πληρώσῃ τὸ κενὸν τῆς συντάξεως τοῦ ἔργου, τοῦ κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ συντάκτου τοῦ «Ψάλτης» προγραμματισθέντος καὶ ὡς «σχολικοῦ» ὑπ' ἐκείνου χαρακτηρισθέντος;

15. Ἀλλὰ μεγαλυτέρα βαρύτητα προσλαμβάνει τὸ ἐν παραγράφῳ 17 τοῦ «Διασυρμοῦ», ἐνθα ὁ Ἑρμείας λέγει: «Τὸν μὲν δὴ κόσμον ὁ Πυθαγόρας μετρεῖ. Ἐγὼ δὲ πάλιν ἐνθεὸς γενόμενος τῆς μὲν οἰκείας καὶ πατρίδος καὶ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν παιδίων καὶ τούτων οὐκέτι μοι μέλει. Εἰς δὲ τὸν αἰθέρα αὐτὸν αὐτὸς ἀνέρχομαι καὶ τὸν πῆχυν παρὰ Πυθαγόρου λαβὼν μετρεῖν ἄρχομαι τὸ πῦρ». Διερωτᾶται τις ἄρα γε ὁ Ἑρμείας ὁμιλεῖ περὶ τῶν προσωπικῶν του σχέσεων ἐναντι τοῦ οἴκου του, τῆς πατρίδος, τῆς συζύγου καὶ τῶν ἰδίων τέκνων, ἢ μήπως ἡ ἀναφορὰ του πρέπει νὰ θεωρηθῇ προσλαμβάνουσα γενικώτερον χαρακτῆρα, ὑποδηλοῦσα δῆλον ὅτι τὸν ὄριμον καὶ ἐχέφρονα οἰκογενειάρχην, τὸν ὁποῖον ἡ σύγχυσις τῶν φιλοσοφικῶν κοσμοθεωριῶν τῆς εἰδωλολατρικῆς Ἀρχαιότητος ὀδηγεῖ εἰς ἀπάρνησιν τῶν ἐπιγείων ἀγαθῶν, ἅτινα συνιστοῦν τὴν εὐδαιμονίαν παντὸς ἀνθρώπου; Καὶ αἱ δύο ἐκδοχαὶ θὰ ἡδύναντο νὰ εὔρουν οἰκείους ἀποδέκτας. Ἡμεῖς πάντως πιστεύομεν ὀρθοτέρα τὴν ἄποψιν ὅτι ὁ Ἑρμείας ὁμιλεῖ περὶ τῶν προσωπικῶν του σχέσεων καὶ ὅτι οὗτος καὶ οἰκίαν καὶ πατρίδα ὠρισμένην εἶχε καὶ σύζυγον καὶ τέκνα. Τοῦτο δὲ ὀδηγεῖ εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι οὗτος δὲν ἦτο ἱερατικὸς τις, πολλῶν ἦττον ἐπίσκοπος ἢ μοναχός, ἀλλὰ λαϊκὸς καὶ μάλιστα λόγῳ τοῦ ρητορικοῦ ὕφους τοῦ «Διασυρμοῦ» καὶ τῆς παρηχητικῆς φραστικῆς διατυπώσεως καὶ τῆς ἀποφθεγματικῆς συντομίας τοῦ λόγου, εἰκάζεται ὅτι ὁ Ἑρμείας πρέπει νὰ ἦτο «σοφιστής», ἦτοι «σχολαστικὸς» καὶ ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον νομικὸς καὶ «συνήγορος» ἐν δικαστηρίοις.

στ) Ποῖος ὁ Ἑρμείας;

16. Ὁ Pauli ἐν τέλει τῆς μελέτης του (σ. 53) κατέληξεν εἰς τὴν διαπίστωσιν: «Μία ἔρευνα περὶ τοῦ «Διασυρμοῦ» ἐμφανίζει παντελῶς ἐξαιρετικὰς δυσχερείας καὶ

είναι ως έκ τούτου μία άχαρις επίδοσις. Διότι, ως ήδη έν αρχή έλέχθη, τά δεδομένα δέν έπιτρέπουν άμεσα στηρίγματα δι' άκριβεστέραν χρονολόγησιν. Τò δλιγώτερον, όπερ ως πρòς τούτο δύναται νά προσκομισθῆ, είναι ότι πρέπει μετά κόπου νά συγκεντρωθῆ καί νά διαχωρισθῆ όρθώς πᾶν ό,τι ως απόδειξις προσφέρεται διά τελείας άκριβείας παραθέσεως πάσης μνείας άναζητήσεως τού συγγραφέως». 'Επί τῆ βάσει τῶν ύπ' αὐτοῦ λεχθέντων καί παρὰ τήν έκφραζομένην άνωτέρω διστακτικότητα άνευρέσεως τού συντάκτου τού «Διασυρμουῦ», κατέληξεν οὔτος εἰς τά ακόλουθα συμπεράσματα: 'Ο 'Ε ρ μ ε ί α ς δέν είναι συγγραφεὺς χωρὶς εὐφυΐαν, ως θέλουσιν τινὲς νά τὸν τοποθετήσουν. Τούναντίον· ἡ έκθεσίς του εἶναι πλήρης εὐφυῶν καί σωφρονιστικῶν εὐφυολογιῶν, εἰς τὰς οποίας οὔτος ἐμφανίζεται μιμούμενος ἐπιτυχῶς τὸν Λ ο υ κ ι α ν ὸ ν (120-200 μ.Χ.;). Μίαν αὐστηρὰν λογικὴν ἀποδεικτικὴν ἐναντίον τῶν θεωριῶν τῶν φιλοσόφων δέν πρέπει τις νά ἀναζητῆ εἰς τὸ ἔργον, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἄλλωστε δέν ἀπετέλει καί τὸν σκοπὸν του. 'Ο 'Ε ρ μ ε ί α ς ἤθελε μόνον τὰ συστήματα τῶν φιλοσόφων τῆς ἀρχαίας ἐποχῆς νά σατιρίσῃ. 'Ότι δὲ τούτο ἐπετεύχθη ὑπ' αὐτοῦ, οὐδεὶς δύναται νά τὸ ἀμφισβητήσῃ» (σελ. 53). Εἰς τὴν ὀρθὴν συμπερασματικὴν ταύτην κατάληξιν τοῦ Pauli συμφωνοῦμεν ἀπολύτως. 'Εκεῖ ὅμως, ἔνθα διαφωνοῦμεν ριζικῶς εἶναι εἰς τὸ ὅτι οὔτος, ἐνῶ διαπιστώνει δυσχερείας άνευρέσεως τού συγγραφέως, ἐν τούτοις ἀναποδείκτως κατέληξεν εἰς μίαν άκριβῆ (;) χρονολόγησιν τοῦ «Διασυρμουῦ», τοποθετήσας τὴν σύνταξιν του εἰς τὸ 200 μ.Χ. (1). Καί διερωτῶμαι. 'Επί τῆ βάσει ποίων κριτηρίων χρονολογεῖ τὸ τοῦ Ψευδο - 'Ιουστίνου ἔργον «Παραίνεσις πρὸς "Ελληνας» (Cohortatio ad gentiles) εἰς τὸ ἔτος 220. τὸν αὐτὸν δηλ. χρόνον μὲ τὸν «Διασυρμὸν» τοῦ 'Ε ρ μ ε ί ο υ ; Πόθεν συμπεραίνει ὅτι ἡ ἐπίτιτλος ἐπιγραφή ὀδηγεῖ εἰς τὴν πρωτοχριστιανικὴν ἐποχὴν; Πόθεν συνάγεται ὅτι ἡ μνεία τῆς «πτώσεως» τῶν ἀγγέλων μεταφέρει ἡμᾶς μόνον εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν πρώτων χριστιανῶν ἀπολογητῶν; Διατί συμπεραίνει ὅτι ἡ μὴ μνημόνευσις τῶν Νέων Πλατωνικῶν Πορφυρίου, Πρόκλου, 'Ιαμβλίχου, 'Ιεροκλέους κ.ἄ. μᾶς περιορίζει εἰς τὰ χρονικὰ ὅρια τοῦ 180-220 καί ὅτι ως terminus a quo πρέπει νά ἰσχύσῃ ὁ Λ ο υ κ ι α ν ὸ ς , τὰ συγγράμματα τοῦ ὁποίου ὁ 'Ε ρ μ ε ί α ς πρέπει ὅπωςδῆποτε νά ἔχῃ μελετήσῃ; Διατί ἡ μὴ ἀναφορὰ εἰς τὸν Νέον Πλατωνισμὸν δέν θὰ ἠδύνατο νά εἶχε λόγους ἄλλους, τοὺς ὁποίους ἤδη προηγουμένως ἐπεσημάναμεν;

17. Καθ' ἡμᾶς αἴρονται ἀφ' ἑαυτῶν ὅλα τὰ δυσχερῆ προβλήματα άναζητήσεως τοῦ συγγραφέως τοῦ «Διασυρμουῦ», ὅταν γίνῃ δεκτὴ ἡ ἡμετέρα καί τινων ἐκ τῶν παλαιότερων ἔρευνητῶν διαπίστωσις, ὅτι ὁ ἐκκλησιαστικὸς ἱστορικὸς Σ ω ζ ο μ ε ν ὸ ς εἶναι ὁ συντάκτης τοῦ περι οὔ ὁ λόγος ἔργου. Τούτο δὲ διά τοὺς ἐξῆς λόγους.

Ὁ Σωζομενὸς ἐν τῇ Ἐκκλησ. Ἰστ. του I, 1²⁹, λέγει: «Μεμνήσομαι δὲ πραγμάτων, οἷς παρέτυχον, καὶ παρὰ τῶν εἰδότεων ἢ θεασαμένων ἀκήκοα, κατὰ τὴν ἡμετέραν καὶ πρὸς ἡμῶν γενεάν». Καὶ κατωτέρω (στλ. 861B): «ἔδοξεν . . . καὶ βαρβάροις συμβάντα ἐπὶ τῇ Ὀρησκείᾳ ἱστορήσειν... Οὔτε γὰρ ἀχάριστοι δόξομεν εἶναι πρὸς αὐτούς — δηλ. τοὺς διδασκάλους τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοὺς ἱερατικούς γενικώτερον ἢ καὶ τοὺς μοναχοὺς — ἀμνηστία παραδεδωκότας τὴν αὐτῶν ἀρετὴν . . . μετὰ τοῦ καὶ τοῖς προσηρημένοις ὄδε φιλοσοφεῖν ὑπόδειγμα καταλιπεῖν ἀγωγῆς, ἢ χρώμενοι, μακαριωτάτου καὶ εὐδαίμονος μεθέξουσι τέλους». Ἐν δὲ τῷ Βιβλ. II, 5 (στλ. 945/8), ἐγκωμιάζων τὴν πολιτείαν ἔναντι τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ «ὅπως τὰ τῶν εἰδώλων τεμένη κατέστρεψε καὶ τοὺς λαοὺς ἐνεῦθεν μᾶλλον χριστιανίζειν ἀνέπειθεν» καὶ ἀφοῦ ἀνέφερε λεπτομερῶς τὰ καταστραφέντα τῶν ἐθνικῶν Μνημεῖα, λέγει καὶ περὶ τῆς Γάζης τὰ ἀκόλουθα: «Ἦνίκα δὴ τὸ ἐπίνειον τῆς Γαζαίων πόλεως, ὁ Μαΐουμαῖν προσαγορεύουσιν, εἰς ἄγαν δεισιδαιμονοῦν καὶ τὰ ἀρχαῖα πρὸ τούτου θαυμάζον, εἰς Χριστιανισμὸν ἀθρόον πανδημεῖ μετέβαλεν». Καὶ ἐν Βιβλ. III, 17 (στλ. 1093B) ἐπισημαίνει: «Καὶ ἡ Ὀρησκεία ὁσημέραι ἐπεδίδου, ζήλω τε καὶ ἀρετῇ καὶ παραδόξοις πράξεσιν ἱερέων καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν φιλοσόφων, ἐθῆρα καὶ πρὸς ἑαυτὴν μετῆγε τῆς Ἑλληνικῆς τεθρείας, τοὺς Ἑλληνιστάς». Τὰ ὅσα δὲ ἐν τῷ Βιβλ. V περὶ τοῦ Ἰουλιανοῦ τοῦ Ἀποστάτου ἐν λεπτομερεία ἐκθέτει, μάλιστα μὲ ἰδιαιτερον πάθος δι' ὅσα κακὰ κατὰ τῆς Γάζης ἐπραξε, φανερόν τὸ μέγιστον ενδιαφέρον τοῦ Σωζομενοῦ, ὅπως ἀσχοληθῇ εἰδικώτερον περὶ τὴν φιλοσοφίαν τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων φιλοσόφων, ἵνα ἀκριβῶς προφυλάξῃ τοὺς ἀδαεῖς καὶ μάλιστα τοὺς σπουδαστάς τῆς ἀνωτέρας παιδείας, ἐκ τῶν ὀθνείων διδασμάτων καὶ κακοδοξιῶν περὶ Θεοῦ, κόσμου καὶ ἀνθρώπου τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας.

18. Ἐκ τῶν ἄχρι τοῦδε λεχθέντων ἐν εἶναι βέβαιον καὶ μάλιστα ἐκτὸς πάσης ἀμφισβητήσεως. Ὁ Σωζομενὸς ὡς ἱστορικὸς γνωρίζει νὰ χρησιμοποῖ τὰ πρὸ αὐτοῦ βοηθήματα, ὅπως καὶ τὰς πηγὰς, ἀκόμη καὶ τὰς προφορικῆς παραδόσεως εἰδήσεις. Ἐχει μελετήσει τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς, ὅπως καὶ τοὺς χριστιανούς. Ἐχει φυσικὴν καλλιπέπειαν καὶ δεξιότεχνίαν εἰς τὴν ἔκθεσιν. Γνωρίζει νὰ ἰδιοποιῆται τὸ ξένον ὕλικόν καὶ συγχρόνως νὰ κρύπτεται. Ἐχει τὴν δυνατότητα νὰ ἀρῆται ἐκ τῆς πνευματικῆς κληρονομίας τῶν πρὸ τῆς ἐποχῆς του συγγραφέων ὅ,τι χρήσι-

29. Migne, P.G. 67, 860A. 945'. 1093 B. - Περὶ τοῦ Ἰουλιανοῦ τοῦ Ἀποστάτου, ὅρα ἡμετέραν ὁμιλίαν ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ (20 Ν/βρίου 1979), Μέγας Ἀθανάσιος - Ἰουλιανὸς ὁ Ἀποστάτης καὶ Μέγας Βασιλεὺς ἐν θέσει καὶ ἀντιθέσει. Ἐν Ἀθήναις 1980. Joseph Bidez, Julian der Abtrünnige. München 1940³. Διὰ τὸν ἀμφισβητούμενον δελφικὸν χρησμὸν «εἶπατε τῷ βασιλεῖ...», ὅρα Ὀδυσσ. Λαμψίδου, Σχόλια εἰς τὸν ὡς δελφικὸν φερόμενον χρησμὸν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἰουλιανόν: Πλάτων 9 (1957) 133/5. Johannes Geffcken, Kaiser Julianus, Leipzig 1914. Ἰδιαίτερον ἐνδιαφέροντος τὰ κεφ. IV, 1. Reformen σ. 62-76 καὶ 83-112.

μον και να παρουσιάζῃ τοῦτο ὡς ἰδικόν του! Ὁ Σωζομενὸς εἶναι τὸ ἄριστον πρότυπον τῶν ἀνθρώπων τοῦ πνεύματος τῆς ἐποχῆς του. Οἱ δ' καὶ ε' αἰῶνες μ.Χ. εἶναι οἱ αἰῶνες τῆς διαφωτίσεως καὶ τῆς στερεώσεως τῶν δογμάτων, τῆς λατρείας καὶ τῶν ἠθικῶν ἐντολῶν τῆς Εὐαγγελικῆς διδαχῆς. Πολλοὶ συγγραφεῖς δὲν ἐνδιαφέρονται νὰ αὐτοπροβληθοῦν. Ἰδίᾳ οἱ φορεῖς τῶν ἐπιδράσεων τοῦ μοναχικοῦ πνεύματος ἓνα σκοπὸν εἶχον, τὴν ὑπὲρ τῆς χριστιανικῆς Πίστεως ἄμυναν καὶ τὴν ἐν ὀρθοδόξῳ πνεύματι ἀπόδειξιν τῶν Ἀληθειῶν τοῦ Εὐαγγελίου, ὡς διηρημένους ταύτας οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι καὶ οἱ Πατέρες καὶ Διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας. Πρὸς ἰσχυροτέραν δὲ ἀπήχησιν καὶ ἐπιβολὴν τῶν ἰδεῶν τούτων, οἱ συγγραφεῖς τῆς ἐποχῆς τοῦ Σωζομενοῦ, ἀνωνυμογραφοῦν ἢ ἐπικολοῦν ψευδεπίγραφον ὄνομα τῆς σεβαστῆς πρωτοχριστιανικῆς Γραμματείας. Τὸ ψεῦδος δὲ τῆς ἀνωνυμογραφίας καὶ τῆς ψευδωνύμου ἀποδόσεως τοῦ ἔργου εἰς ξένον σημαῖνον πρόσωπον, γνωστὸν εἰς τοὺς πολλοὺς, ἐδικαιολογεῖτο ἐκ τῆς καλῆς πίστεως (bona fide) τοῦ στόχου, εἰς ὃν ἀπέβλεπον, ἦτοι εἰς τὴν ἀποδοχὴν ὑπὸ τῶν ἀναγνωστῶν τῶν διὰ τοῦ ἔργου ἐκφραζομένων μορφωτικῶν καὶ ἐποικοδομητικῶν ἰδεῶν. Πρὸς τὸν σκοπὸν ἀκριβῶς τοῦτον ἀνέπτυξαν τὴν ψευδεπίγραφον ἐμφάνισιν τῶν συγγραμμάτων των πρῶτοι οἱ αἰρετικοί. Τούτους ἠκολούθησαν εἰς τὸ εἶδος τῆς ἀνωνυμογραφίας καὶ οἱ χριστιανοὶ συγγραφεῖς, ἤδη ἀπὸ τοῦ β' αἰῶνος μ.Χ. Ἀπὸ δὲ τῆς δ' καὶ ε' ἑκατονταετηρίδος, ἦτοι ἀπὸ τῆς χρυσῆς ἐποχῆς τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Γραμματείας καὶ ὕστερον, τῇ ἐπιδράσει καὶ τοῦ ἀσκητικοῦ ἰδεώδους, τῆς ἀπαρνήσεως δῆλον ὅτι πάσης προβολῆς τῆς ἰδίας προσωπικότητος ἐκ ταπεινοφροσύνης καὶ ἐκ τῆς πεποιθήσεως ὅτι πᾶν ὅ,τι ἄριστον ἐλέχθη ἀπὸ τὰς μεγάλας Μορφὰς τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ἢ ἀνωνυμογραφία προσέλαβε μεγάλας διαστάσεις καθ' ὅλον τὸν Μεσαίωνα, χρησιμοποιοῦμένη πολλάκις καὶ σήμερον διὰ διαφόρους λόγους, μάλιστα δὲ ἀπὸ μέρους τῶν λογοτεχνῶν, ὅχι βεβαίως ἐκ ταπεινώσεως, ἀλλὰ δι' ἐπιδεικτικῆς ἐμφάσεως διπτονομασίας.

19. Πάντα τὰ ἀνωτέρω περὶ ἀνωνυμογραφίας πιστεύω ὅτι δύνανται νὰ εφαρμοσθοῦν καὶ εἰς τὸν Σωζομενόν. Ὁλόκληρος ἡ Ἐκκλησιαστικὴ του Ἱστορία στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀνωνυμογραφίας. Ἀντιγράφει σχεδὸν ἐν παντὶ τοὺς πρὸ αὐτοῦ συγγραφεῖς, χωρὶς νὰ ἀναφέρῃ οὐδεμίαν πηγὴν. Ἦτο καὶ οὗτος φορεὺς τοῦ ἀσκητικοῦ πνεύματος τῆς ἐποχῆς του. Τοῦ πνεύματος τοῦ πάππου του (;) Ἰλαρίωνος³⁰, ὅπως καὶ τῶν λοιπῶν διδασκάλων ἐν τῇ Σχολῇ τῆς Γάζης, ἔνθα οὗτος πιθανώτατα τὸ πρῶτον ἐμαθήτευσεν. Ἐκ τούτου καὶ ἀνωνυμογραφεῖ, ἕνα διδάξῃ χωρὶς αὐτοπροβολῆν. Κατόπιν ὅλων αὐτῶν τῶν δεδομένων ἐσχημάτισα τὴν γνώμην, ἕνα μὴ εἶπω

30. Περὶ τοῦ Ἰλαρίωνος, ἰδὲ ἄρθρον τοῦ Στυλ. Γ. Παπαδοπούλου, ἐν Ἐρησκ. καὶ Ἠθ. Ἐγκυκλ. τ. 6, 863-866 (βιβλιογρ.). Ὅτι ἦτο πάππος τοῦ Σωζομενοῦ, ὄρα Σωζ. Ἐκκλ. Ἰστ. 67, 1076/7 III, 14, 21 κ.ά.

τὴν πεποιθήσιν, ὅτι ὁ Σωζομενὸς εἶναι καὶ ὁ ὑποκρυπτόμενος συνθέτης καὶ συμπληθῆς καὶ ἄλλων ἀνωνύμως ἢ ψευδωνύμως φερομένων ἔργων, τῶν ὁποίων τὴν χρονολόγησιν καὶ προέλευσιν δὲν ἀνεῦρον ἄχρι τοῦδε πολλοὶ σοβαροὶ ἐπιστήμονες ἐρευνηταί. Μία εἰς βάθος καὶ εἰς εὖρος ἐπιστημονικὴ ἔρευνα περὶ τὴν ἀνωνυμογραφίαν, μὲ βάσιν τοὺς γνωστούς συγγραφεῖς τῆς Σχολῆς τῆς Γάζης καὶ γενικώτερον τῆς Φοινικοπαλαιστίνικῆς περιοχῆς, ἴσως ἀποκαλύψῃ πολλὰ ὑποκρυπτόμενα διὰ τῆς ἀνωνυμογραφίας πρόσωπα.

Ἄνακεφαλαίωσις.

Πρὸς περαιτέρω στήριξιν τοῦ ἰσχυρισμοῦ μου, ὅτι συντάκτης τοῦ «Διασυρ-
μοῦ τῶν ἔξω φιλοσόφων» πρέπει νὰ εἶναι ὁ Σωζομενός, προσθετέα τὰ ἀκόλουθα ἐπιβεβαιωτικὰ τῆς πεποιθήσεώς μου στοιχεῖα: 1) Ὁ Σωζομενὸς εἰς πολλὰ χειρόγραφα φέρει τὸ πλήρες ὄνομα «Ἐρμείας, ὁ καὶ Σαλαμίνιος». 2) Ὁ ἐκ-
χριστιανισμὸς τοῦ οἴκου τοῦ ὑπὸ τοῦ πάππου τοῦ Ἰλαρίωνος. 3) Ἐξήγησα ποίαν
σημασίαν ἔχει ὁ Σαλαμίνιος, ὡς ἐπιθετικὸς προσδιορισμὸς τοῦ ὀνόματος
Σωζομενός. Ὁ ἐπίτιτλος ἀπεδόθη, λόγῳ τῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ οἴκου τοῦ
εἰς Σαλαμίνα τῆς Κύπρου, κατόπιν τῶν διωγμῶν τοῦ Ἰουλιανοῦ τοῦ Ἀπο-
στάτου (361/3) ἐναντίον τῶν χριστιανῶν τῆς Γάζης. Ἡ βαθυτέρα συγκριτικὴ με-
λέτη τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας τοῦ Σωζομενοῦ — ἡ γλωσσικὴ, ὑφολογι-
κὴ, φραστικὴ, ἔννοιολογικὴ, ἐπιχειρηματικὴ, ἡ μεθοδολογικῆς τεκμηριώσεως καὶ
διαρθρώσεως κ.λπ.—, ὡς καὶ ἡ σκόπιμος ἀνωνυμογραφία, πάντα ταῦτα ἀποδει-
κνύουν ὅτι ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος Ἱστορικὸς Σωζομενὸς πρέπει νὰ εἶναι ἀναμφι-
βόλως ὁ συντάκτης τοῦ «Διασυρμοῦ τῶν ἔξω φιλοσόφων». Ἐξ ἄλλῃς, ἀν καὶ προ-
χείρου συγκρίσεως, ἐπέισθην ἐπίσης ὅτι ὁ αὐτὸς συντάκτης πρέπει νὰ εἶναι καὶ τοῦ
ψευδωνύμως φερομένου ἔργου ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἰουστίνου (†165), τοῦ φι-
λοσόφου καὶ μάρτυρος, ἦτοι τῆς «Παράνεσεως πρὸς Ἑλληνας» (Cohortatio ad
gentiles). 5) Ἡ σκόπιμος ἀποφυγὴ ἀναφορᾶς εἰς τοὺς Νέους Πλατωνικοὺς
ὠφείλετο εἰς τὸ ὅτι ὁ Νεοπλατωνισμὸς οὕτε ἐπίφοβος ἦτο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκεί-
νην, οὔτε πολὺ διαδεδομένος εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Γάζης. Τούναντίον ἐθεωρεῖτο, λόγῳ
τῶν μυστικοπαθῶν ἰδεῶν του, πλησιέστερος πρὸς τὸ ἀσκητικὸν πνεῦμα τῆς Σχολῆς
τῆς Γάζης. 6) Ἡ ἐν ἀρχῇ τοῦ κειμένου τοῦ «Διασυρμοῦ» λεκτικὴ προσφώνησις
«ὦ ἀγαπητοί», σημαίνει ὅτι ἀπηϋθύνετο εἰς ἀκροατήριον ἀνωτέρων σπουδῶν. Διὸ
καὶ ὀνομάζει τούτους «ἀγαπητούς», ὡς ὁμόφρονες χριστιανούς. Πᾶσαι αἱ ἀνωτέρω
ἐνδείξεις μὲ ἐπέισαν ὅτι πρόκειται περὶ «σχολικοῦ» Ἐγγχειριδίου, συνταχθέντος
διὰ τὴν προφύλαξιν τῶν Νέων σπουδαστῶν τῶν ἀνωτέρων Σχολῶν ἐκ τῶν εἰσαχθει-
σῶν κακοδόξων ἀντιχριστιανικῶν διδασκαλιῶν ὑπὸ τοῦ Ἰουλιανοῦ τοῦ Ἀποστάτου

(361/3). 7). Ἡ ταυτότης τοῦ ἱστορικοῦ Σωζομενοῦ ὀφείλεται καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τῆς Σχολῆς τῆς Γάζης, τὸ ἀμυντικὸν καὶ ἀντιρρητικὸν ἐναντίον τῶν καινοφανῶν ὀθνεῖων φιλοσοφικῶν θεωριῶν τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων φιλοσόφων, τοὺς ὁποίους ἠθέλησε νὰ ἐπιβάλλῃ ὁ Ἰουλιανὸς ὁ Ἀποστάτης. 8) Ὁ τίτλος τοῦ «Διασυρμοῦ», «Ἐρμείου φιλοσόφου», εἴτε προέρχεται ἀπὸ τὸν συγγραφέα, ὡς πιστεύω, εἴτε εἶναι προσθήκη ἀντιγραφέως ἀρχαίου τινὸς κώδικος, ἐτέθη ἀσφαλῶς πρὸς ἐπισημανσιν τοῦ περιεχομένου τοῦ ἔργου καὶ οὐχὶ πρὸς ἕξαρσιν τῆς εἰδικότητος τοῦ συγγραφέως, αὐτοχαρακτηριζομένου δῆθεν ὡς «φιλοσόφου». Ἀπλούστατα, ἐτέθη ὁ τίτλος οὗτος διὰ νὰ ἐλύσῃ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἀναγνωστῶν καὶ μάλιστα τῶν σπουδαστῶν τῶν ἀνωτέρων Σχολῶν τῆς Ἐγκυκλίου Παιδείας, ὠρίμων διὰ νὰ κρίνουν τὴν ὀρθότητα τῶν ἐπιχειρημάτων τοῦ ἔργου κατὰ τῶν «ἔξω» φιλοσόφων συλλήβδην. 9) Ἐν τελευταῖον ἐπιχείρημα περὶ τοῦ ὅτι ὁ Σωζομενὸς πρέπει νὰ εἶναι ὁ συντάκτης τοῦ ἔργου, εἶναι καὶ τοῦτο. Οὐδεὶς συγγραφεὺς ὑπάρχει πρὸ τοῦ πέμπτου αἰῶνος, οὔτε ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουλιανοῦ, ὅστις θὰ ἠδύνατο εὐκόλως νὰ ἀποκρούσῃ ἢ καὶ νὰ ἀναιρέσῃ τὰς ἐναντίον τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων φιλοσόφων ἰδέας τοῦ «Διασυρμοῦ». Μόλις ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ (527-565) ὁ Στoβaῖoς, (ἀκμάσας περὶ τὴν δ' ἢ ε' ἑκατονταετηρίδα, ἐκ Στόβων τῆς Μακεδονίας καταγόμενος) καὶ ὁ ὕστερον χριστιανὸς Σιμπλικίος, ἀκμάσας περὶ τὴν σ' ἑκατονταετηρίδα, ὁ καὶ μαθητὴς τοῦ Ἀμμωνίου (ε' αἰ.) ἐκλεκτικὸς ὢν φιλόσοφος συγγράψας «Ἵπομνήματα εἰς τὸν Ἀριστοτέλην», (εἰς Ἐπίκουρον κ.ἄ., ἐκφράζεται μὲ δριμύτητα καὶ ποιᾶν τινα περιφρόνησιν περὶ τοῦ συγγραφέως τοῦ «Διασυρμοῦ»), λέγων: «Οὐ χρὴ δὲ τοὺς τοσαύτης ἀκούοντας διαφορᾶς νομίζειν ἐναντιολογίας εἶναι ταύτας τῶν φιλοσοφῶντων, ὅπερ τινὲς ταῖς ἱστορικαῖς μόναις ἀναγγραφαῖς ἐντυγχάνοντες καὶ μὴδὲν τῶν λεγομένων συνιέντες ὀνειδίζειν ἐπιχειροῦσι καίτοι μυρίασι σχίσμασιν αὐτοὶ κατεσχισμένοι, οὐ περὶ τὰς φυσικὰς ἀρχὰς (τούτων γὰρ οὐδὲ ὄναρ ἐπαύουσιν), ἀλλὰ περὶ τὴν καθαίρειν τῆς θείας ὑπεροχῆς» ("Ora Diels, *Doxogr. graeci*: XIX. De Hermias Gentilium Philosophorum Irrisione σελ. 259-260). Σχόλιον δὲ τοῦ κώδικος ἀναφερόμενον εἰς τὸν Σιμπλικίον ἐπισημαίνει: «οὐ καθαιροῦμεν ὡς ἀνθρωπήσαντα λέγοντες τὸν Θεοῦ Λόγον, ἀλλ' ἐν τῇ οἰκείᾳ μεγαλότητι καὶ περιωπῇ φυλάττοντες προσκυνοῦμεν, ὡς σώσαντα ἡμᾶς δι' ἄφατον ἀγαθότητα» (Diels, ἐνθ' ἀνωτ.).

Εἶναι αὐτονόητον πλέον ὅτι τὸ ἔργον «Διασυρμὸς» συνεγρᾶφη ὑπὸ τοῦ Σωζομενοῦ, ἔργον πάμπολλα ἐρωτήματα καὶ προβλήματα προκαλέσαν εἰς τοὺς παλαιότερους ἐρευνητάς, ἀλλὰ καὶ σήμερον προκαλοῦν. Ἐν τέλει καὶ τοῦτο λεχθήτω. Ἐκ τῶν παλαιότερων ἐρευνητῶν ὁ Lambecius, συνταυτισθεὶς μετὰ τοῦ Tentzel, ὑπόπτεισεν ὅτι ὁ Σωζομενὸς εἶναι ὁ συντάκτης τοῦ «Διασυρμοῦ», ἀλλὰ χωρὶς τὴν δέουσαν ἐπιχειρηματολογίαν. Διὸ ἀπαξάπαντες οἱ μετ' αὐτὸν ἐρευνηταί, οὐς προηγουμένως ἐμνημονεύσαμεν, ὑπεστήριζαν ὅτι τὸ ἔργον ἀνήκει εἰς ἀπολογητὴν τοῦ β' ἢ γ' αἰ., ἤτοι περὶ τὸ 200 μ.Χ., τοῦθ' ὅπερ ἠλέγξαμεν ὡς ἀναπόδεικτον καὶ ἐσφαλμένον διὰ τῶν ἀνωτέρω ἐπιχειρημάτων ἡμῶν.

ΕΡΜΕΙΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ
ΔΙΑΣΥΡΜΟΣ ΤΩΝ ΕΞΩ ΦΙΛΟΣΟΦΩΝ

Ἔκδοσις τοῦ κειμένου

Βραχυγραφίαα) Κωδικων έκδοσεως *Diels* :

V	(Vindobonensis)
M	(Monacensis)
O	(Ottobonianus)
L	(Leidensis)

β) Ὀνομάτων τοῦ apparatus criticus :

Patmou	(P)
Darmarius	(Dr)
Menzel	(Ml)
Bonis	(Bn)
Wolf	(W)
Otto	(Ot)
Galeus	(G)
Usener	(Us)
Maranus	(Mn)
Seiler	(S)
Worth	(Wr)

γ) Σημάτων :

+	— ad. add.
cor.	— correxit
om.	— omittit

ΕΡΜΕΙΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ

Διασυρμὸς τῶν ἕξ φιλοσόφων

I. Παῦλος ὁ μακάριος ἀπόστολος τοῖς τὴν Ἑλλάδα τὴν ἐλκυστάτην Λακωνικὴν παροικοῦσι Κορινθίοις γράφων, «ὡ ἀγαπητοί», ἀπεφώνητο
5 λέγων· «ἡ σοφία τοῦ κόσμου τούτου μωρία παρὰ τῷ Θεῷ», οὐκ ἀσκοπῶς εἰπὼν· δοκεῖ γάρ μοι τὴν ἀρχὴν εἰληφέναι ἀπὸ τῆς τῶν ἀγγέλων ἀποστασίας. δι' ἣν αἰτίαν οὔτε σύμφωνα οὔτε ὁμολογαοὶ φιλόσοφοι πρὸς ἀλλήλους λέγοντες ἐκτίθενται τὰ δόγματα.

II. Οἱ μὲν γάρ φασιν αὐτῶν ψυχὴν εἶναι τὸ πῦρ, οἱ δὲ τὸν ἀέρα (οἱ Στωϊκοί),
10 οἱ δὲ τὸν νοῦν, οἱ δὲ τὴν κίνησιν (Ἡράκλειτος), οἱ δὲ τὴν ἀναθυμίασιν, οἱ δὲ δύναμιν ἀπὸ τῶν ἄστρον ῥέουσιν, οἱ δὲ κινήτικόν (Πυθαγόρας), οἱ δὲ ὕδωρ γονοποιὸν (Ἰππων), οἱ δὲ στοιχεῖον ἀπὸ στοιχείων, οἱ δὲ ἁρμονίαν (Δείναρχος), οἱ δὲ τὸ αἶμα (Κριτίας), οἱ δὲ τὸ πνεῦμα, οἱ δὲ τὴν μονάδα (Πυθαγόρας), καὶ οἱ παλαιοὶ τὰ ἐναντία. Πόσοι λόγοι περὶ τούτων, ἐπιχειρήσεις πόσαι,
15 πόσαι δίκαι σοφιστῶν ἐριζόντων μᾶλλον ἢ τάληθές ἐδρискόντων;

III. Ἀλλὰ γὰρ ἔστω στασιάζουσι μὲν περὶ τῆς «οὐσίας» τῆς ψυχῆς «τί ἐστίν» τὰ δὲ λοιπὰ περὶ αὐτῆς ὁμοιοῦντες ἀπεφώνησαν; καὶ «ἄλλην τε ἄλλοι» τὴν ἡδονὴν αὐτῆς ὁ μὲν τις ἀγαθὸν καλεῖ, ὁ δὲ τις κακόν· ὁ δ' αὖ μέσον ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ τὴν δὲ φύσιν αὐτῆς, οἱ μὲν ἀθάνατόν φασιν, οἱ δὲ θνητὴν·

tit. τοῦ φιλοσόφου + Dr. I. 3. τὴν Ἑλλάδα...παροικοῦσι om. MI, Ot. Πρλ. Κλήμ. Στρωμ. ΜΓ 6, 826 : τὴν Λακωνικὴν Ἑλλάδα ὀνομάζει Πελοπόννησον, ὡς αἰγιάλειον (;), πβλ. Ἰσοκρ. 4, 162 τοῖς τὴν ἐλκυστάτην Λακωνικὴν παροικοῦσι Κορινθίοις γράφων, ὡ ἀγαπητοί: cor. P, Bn (P 202, f. 142b). 4. Κορινθ. γράφων: πβλ. Α' Κορ. 3, 19. 6. οὐκ ἀποστασίας + MI. 7. οὔτε... οὔτε: οὐδέ... οὐδέ W.

II. 9.cod. P + ἐν τῇ φᾶ τὰ ὀνόματα τῶν φιλοσόφων, τὰ ἐντὸς παρενθέσεως ἐκδ. DI Οἱ μὲν... εἶναι γονοποιὸν «τὸ πῦρ» + P. Ἄνωθεν τοῦ στίχου «τὸ πῦρ» ἐκδ. DI: πβλ. προλεγ. σ. 261: Ψευδο - Ἰουστίνου, Παραίνεσις κ.7 σ. 8. πῦρ, οἱ δὲ MI: πῦρ, οἶον, κατὰ Δημόκριτον. Ὁ MI ad. σχόλιον Νεμεσίου κ. 2, σ. 67: οἱ Στωϊκοί. 12. οἱ δὲ στοιχείων ἁρμονίαν MI, Ot.: οἱ δὲ τῶν τεττάρων στοιχ. ἁρμον. Πβλ. Ἀετίου, Placita IV, 2. 7.: DI 261: στοιχεῖον πρὸ στοιχείων, ἀντὶ «ἀπὸ στοιχ.» P. DL + Δείναρχος πρὸ Δικαίαρχος, σφάλμα σχολ. ἐκ Νεμεσίου σ. 68. 13. οἱ δὲ τὴν μονάδα (Πυθαγόρας) om. MI. 14. καὶ οἱ παλαιοὶ τὰ ἐναντία P: καὶ ἄλλοι αὐτὰ ἐναντία MI, G: καὶ ἄλλοι πάλιν τὰ ἐναντία Mn, Ot. 15. πόσαι δίκαι σοφιστῶν P: πόσαι δὲ καὶ σοφ. Us.

III. 16. περὶ τ. οὐσίας τῆς ψυχ. τί ἐστίν + MI: περὶ τ. ψυχ.. τὰ δὲ λοιπὰ P. 17. καὶ ἄλλην τε ἄλλοι P, Bn: καὶ ἄλλα Us: οὐ μὴν ἄλλα MI: καὶ μὴν ἄλλοι S. 18. ὁ δ' αὖ μέσ. ἀγαθ. κ. κακοῦ P, Bn: πάλιν αὖ Mn: πάλιν αὖ DI 653, 7. καὶ ὅσοι πάλιν τὰ ἐναντία om. MI: καὶ ἄλλοι πάλιν τὰ ἐναντία Mn, G: καὶ ἄλλοι πολλοὶ αὐτὰ ἐναντία Mn, Ot. P ἐν τῇ φᾶ ὀνόματα φιλοσ. ἐν παρενθέσει ἐκδ. DI.

20 οί δὲ πρὸς ὀλίγον ἐπιδιαμένουσιν· οί δὲ ἀποθηριοῦσιν αὐτήν· οί δὲ εἰς ἀτόμους διαλύουσιν· οί δὲ τρισενσωματοῦσιν· οί δὲ τρισχιλίων ἐτῶν περιόδους αὐτῇ ὀρίζουσιν· καὶ γὰρ οί μὴδὲ ἑκατὸν ἔτη ζῶντες, περὶ τρισχιλίων ἐτῶν μελόντων ἐπαγγέλλονται.

IV. Ταῦτα οὖν τί χρεὴ καλεῖν; ὡς μὲν ἐμοὶ δοκεῖ, τερατεῖαν ἢ ἄνοιαν ἢ
25 μανίαν ἢ στάσιν ἢ ὁμοῦ πάντα. Εἰ μὲν τάληθές εἰρήκασιν, ὁμοιοσησάτωσαν ἢ συγκατατιθέσθωσαν, κἀγὼ τότε ἄσμενος αὐτοῖς πεισθήσομαι. Εἰ δὲ ἀντιστάσιν τὴν ψυχὴν καὶ ἀνθέλκουσιν ἄλλος εἰς ἄλλην φύσιν, ἕτερος (δὲ) εἰς ἕτεραν οὐσίαν, ὕλην δὲ ἐξ ὕλης μεταβάλλουσιν, ὁμολογῶ ἀχθέσθαι τῇ παλιρροίᾳ τῶν πραγμάτων. Νῦν μὲν ἀθάνατός εἰμι καὶ γένηθα· νῦν δ' αὖ θνητὸς γίνομαι καὶ
30 δακρύω· ἄρτι δὲ εἰς ἀτόμους διαλύομαι· ὕδωρ γίνομαι καὶ ἀήρ γίνομαι· πῦρ γίνομαι· εἶτα μετ' ὀλίγον οὔτε ἀήρ οὔτε πῦρ· θηρίον με ποιεῖ, ἰχθύν με ποιεῖ· πάλιν οὖν ἀδελφοὺς ἔχω δελφίνας. Ὅταν δὲ ἐμαντὸν ἴδω, φοβοῦμαι (μου) τὸ σῶμα καὶ οὐκ οἶδα ὅπως αὐτὸ καλέσω· ἄνθρωπον ἢ κύνα ἢ λύκον ἢ ταῦρον ἢ ὄρνιν ἢ ὄφιν ἢ δράκοντα ἢ χίμαιραν; εἰς πάντα γὰρ τὰ θηρία ὑπὸ τῶν φιλοσοφούντων μεταβάλλομαι· χερσαῖα, ἔνδρα, πτηνὰ πολύμορφα, ἄγρια, τιθασά·
35 ἄφωνα, εὐφωνα, ἄλογα, λογικά· νήχομαι, ἵπταμαι (εἰς ἄερα), ἔρπω, θέω, καθίζω· ἔτι δὲ ὁ τοῦ Ἑμπεδοκλέους καὶ θάμνον με ποιεῖ.

V. Ὅπου τοίνυν τὴν ἀνθρώπου ψυχὴν ὁμογνωμόνως εὐρεῖν οὐχ οἶόν τε τοῖς φιλοσοφοῦσιν, σχολῆ γ' ἂν περὶ τῶν θεῶν ἢ περὶ (τοῦ) κόσμου δύναιτο
40 τάληθές ἀποφῆρασθαι. Καὶ γὰρ ταύτην (τὴν) ἀνδρείαν ἔχουσιν, ἵνα μὴ τὴν ἐμπληξίαν εἴπω· οί γὰρ τὴν ἰδίαν ψυχὴν εὐρεῖν οὐ δύναμενοι, (ἐκ)ζητοῦσι τὴν τῶν θεῶν· καὶ οί τὸ ἴδιον σῶμα οὐκ εἰδότες, τὴν τοῦ κόσμου φύσιν περιεργάζονται.

VI. Πάνυ γοῦν περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς φύσεως ἀνθίστανται ἀλλήλοις. Ὅταν

20. ἀποθηριοῦσιν αὐτήν P Πβλ. Ἐπιφανίου III, 8 D1 590, 12: «μεταβαίνειν τὴν ψυχὴν εἰς πολλὰ ζῶα», βλ. Πορφυρίου παρὰ D1 590, 19. Πβλ. Πλάτων. Τιμ. 42, Δημοκρ. X παρὰ D1 618. 21. τρισενσωματοῦσι P: τρις ἐνσωματοῦσιν D1. Πβλ. Πλάτ. Φαῖδρ. σ. 249α παραπέμπει S.

IV. 25. εἰ μὲν τάληθές P: εἰ μὲν τι ἄλ. cor. D1. 27. ἄλλως, D1 cod. VMOL: ἄλλος P, W. 28. ἀχθέσθαι P: ὑπεράχθεσθαι D1: γὰρ ἄχθεσθαι M1. 30. καὶ ἀήρ P, M1. 31. θηρίον με ποιεῖ P: D1 Προλ. σ. 262, 1. Βλ. Αἰνείου Γαζ. σ. 14, 15. 32. φοβοῦμαι μου P. 36. ἵπταμαι εἰς ἄερα P, Bn: ὑπερίπταμαι D1 σ. 656: ἵπταμαι ἢ πέτομαι M1. 37. ἔστι δὲ ὁ τοῦ P.: ἔστι δὲ ὅτε W: Ἐμπεδοκλέους P: D1 558, 22, Tertul. de anima K. 32.

V. 39. τοῦ κόσμου P, Bn. 40. τὴν ἀνδρείαν P, Bn, M1. 41. οί γὰρ P, Bn. εἰ γὰρ S.: ἐκζητοῦσι P, Bn, S: οὐ ζητ. W: ἀναζητοῦσι M1.

- 45 μὲν Ἀναξαγόρας παραλάβη με, ταῦτα παιδεύει ἀρχὴ πάντων ὁ «νοῦς»
καὶ οὗτος αἴτιος καὶ κύριος τῶν ὄλων καὶ παρέχει τάξιν τοῖς ἀτάκτοις καὶ
κίνησιν τοῖς ἀκινήτοις καὶ διάκρισιν τοῖς μεμιγμένοις καὶ κόσμον τοῖς ἀκό-
σμοις. Ταῦτα λέγων Ἀναξαγόρας ἔστι μοι φίλος καὶ τῷ δόγματι
πειθόμεναι· ἀλλ' ἀνθίσταται τούτῳ Μέλισσος καὶ Παρμενίδης.
- 50 Ὅ γε μὴν Παρμενίδης καὶ ποιητικοῖς ἔπεσιν ἀνακηρύσσει τὴν οὐ-
σίαν «ἓν» εἶναι καὶ ἴδιον καὶ ἄπειρον καὶ ἀκίνητον καὶ παντὶ ὅμοιον. Πάλιν
οὖν εἰς τοῦτο τὸ δόγμα οὐκ οἶδ' ὅπως μεταβάλλοιαι. Ὁ Παρμενίδης
τῆς ἐμῆς γνώμης ἐξήλατο.

VII. Ἐπειδὴν δὲ ἠγήσωμαι δόγμα ἔχειν ἀκίνητον, Ἀναξιμένης
55 ὑπολαβὼν ἀντικέκραγεν· ἀλλ' ἐγὼ σοὶ φημι· τὸ πᾶν ἐστὶν ἀήρ· καὶ οὗτος
πυκνούμενος καὶ συνιστάμενος ὕδωρ καὶ ἀήρ γίνεται· ἀραιούμενος δὲ καὶ
διαχεόμενος, αἰθήρ καὶ πῦρ· εἰς δὲ τὴν αὐτοῦ φύσιν ἐπανιών, αἰθήρ ἀραιός·
εἰ δὲ καὶ πυκνωθῆ, φησὶν, ἐξαλλάσσεται. Καὶ πάλιν αὐτῷ τούτῳ μεθαρμόζομαι
καὶ τὸν Ἀναξιμένην φιλῶ.

60 VIII. Ὁ δὲ Ἐμπεδοκλῆς ἀντικρὺς ἔστηκεν ἐμβριμούμενος
καὶ ἀπὸ τῆς Αἴτνης μέγα βοῶν· ἀρχαὶ τῶν πάντων ἔχθρα καὶ φιλία· ἡ μὲν
συνάγουσα, ἡ δὲ διακρίνουσα· καὶ τὸ νεῖκος αὐτῶν ποιεῖ τὰ πάντα· ὀρίζομαι
δὲ αὐτὰ καὶ ὅμοια καὶ ἀνόμοια, καὶ ἄπειρα καὶ πέρασ ἔχοντα, καὶ ἀίδια καὶ
γινόμενα. Ἐῶ γε, ὦ Ἐμπεδοκλεῖς, ἔπομαί σοι καὶ μέχρη τῶν κρατῆρων
65 τοῦ πυρός.

IX. Ἀλλ' ἐπὶ θάτερα Πρωταγόρας ἐστηκὼς ἀνθέλκει με φάσκων·
ἄθος καὶ κρίσις τῶν πραγμάτων ὁ ἄνθρωπος· καὶ τὰ μὲν ὑποπίπτοντα ταῖς
αἰσθήσεσιν ἐστὶν πράγματα· τὰ δὲ μὴ ὑποπίπτοντα οὐκ ἐστὶν ἐν τοῖς εἶδεσι
τῆς οὐσίας. Τούτῳ τῷ λόγῳ κολακευόμενος ὑπὸ Πρωταγόρου τέρ-
70 πομαι, ὅτι τὸ πᾶν ἢ τὸ πλείστον τῷ ἀνθρώπῳ νέμει.

VI. 45. ἀρχὴ πάντων P, Bn: ἀρχ. τῶν πάντ. Ot, Dl. 653, 10. 49. ἀλλ' ἀνθίσταται τούτῳ
P, Bn: τούτου W. 51. παντι P, Bn, W. 53. γνώμης P, Bn, Ml. Πρβλ. 655, 4 Dl om. ἢ τοῦ
Πλάτωνος γραφή: «κατὰ γε τὴν ἐμὴν γνώμην» καὶ «ἢ γ' ἐμὴ νικᾷ» Ot.

VII. 55. φημι P, Bn: φησὶν Dl: φύσιν W. 58. αὐτῷ τούτῳ P, Bn, Ml.

VIII. 60 ἐμβριμούμενος P, Bn, Ml: ἐμβριμώμενος Dl. 62. καὶ τὸ νεῖκος: Bn. σχόλ. Dl.

IX. 70 νέμει P, Bn: VMOL. Ὁ Dl ἐν σχολ. θεωρεῖ ἐσφαλμένον τὸ «νεύει» καὶ τὸ «μη-
νύει» τοῦ G.

X. Ἐπιτρέπει δὲ μοι Θεολογία τὴν ἀλήθειαν νεύει ὀριζόμενος ὕδωρ τοῦ παντός ἀρχήν· καὶ ἐκ τοῦ ὑγροῦ τὰ πάντα συνίσταται καὶ εἰς ὑγρὸν ἀναλύεται, καὶ ἡ γῆ ἐπὶ ὕδατος ὀχεῖται. Διὰ τί τοίνυν μὴ πεισθῶ Θεολογία τῷ πρεσβυτάτῳ τῶν Ἰωάνων; ἀλλ' ὁ πολίτης αὐτοῦ Ἀναξίμανδρος, τοῦ
75 ὑγροῦ πρεσβυτέρου ἀρχὴν εἶναι λέγειν τὴν αἰδίον κίνησιν καὶ ταύτην τὰ μὲν γεννᾶσθαι, τὰ δὲ φθείρεσθαι. Καὶ δὴ τοίνυν πιστός Ἀναξίμανδρος ἔστω.

XI. Καὶ μὴν οὐκ ἐπιτρέπει τούτοις εὐδοκιμεῖν Ἀρχέλαος, ἀποφαινόμενος τῶν ὄλων ἀρχὰς θερμὸν καὶ ψυχρὸν, ἀλλὰ καὶ τούτῳ πάλιν ὁ μεγαλόφωνος Πλάτων οὐχ ὁμολογεῖ λέγων ἀρχὰς εἶναι Θεὸν καὶ ἕλην καὶ
80 παράδειγμα. Νῦν μὲν καὶ δὴ πέπεισμαι. Πῶς γὰρ οὐ μέλλω πιστεῦειν φιλοσόφῳ τῷ τοῦ Διὸς ἄρμα πεποιηκότι; Κατόπι δὲ αὐτοῦ μαθητῆς Ἀριστοτέλης ἔστηκε ζηλοτυπῶν τὸν διδάσκαλον τῆς ἀρματοποιίας· οὗτος ἀρχὰς ἄλλας ὀρίζεται τὸ ποιεῖν καὶ τὸ πάσχειν· καὶ τὸ μὲν ποιοῦν ἀπαθὲς εἶναι τὸν
85 αἰθέρα, τὸ δὲ πάσχον ἔχον ποιότητος τέσσαρας, ξηρότητα, ὑγρότητα, θερμότητα, ψυχρότητα· τῇ γὰρ τούτων εἰς ἄλληλα μεταβολῇ, πάντα γίνεσθαι καὶ φθείρεσθαι.

XII. Κεκμήκαμεν ἤδη μεταβαλλόμενοι ἄνω καὶ κάτω τοῖς δόγμασι· πληρὴ ἐπί γε τῆς Ἀριστοτέλους γνώμης στήσομαι καὶ μηκέτι μοι μηδὲ
90 εἰς ὀχλείτω. Ἀλλὰ τί δῆτα πάθοιμ' ἄν; Νευροκοποῦσι γὰρ μου τὴν ψυχὴν ἀρχαιότεροι τούτων γέροντες· Φερικύδης μὲν ἀρχὰς εἶναι λέγων Ζῆνα καὶ Χθονίην καὶ Κρόνον· Ζῆνα μὲν τὸν αἰθέρα· Χθονίην δὲ τὴν γῆν· Κρόνον δὲ τὸν χρόνον· ὁ μὲν αἰθὴρ τὸ ποιοῦν, ἡ δὲ γῆ τὸ πάσχον, ὁ δὲ χρόνος ἐν ᾧ τὰ γινόμενα. Ζηλοτυπία τοίνυν τῶν γερόντων πρὸς ἀλλήλους.
95 Ταῦτα γὰρ τοι πάντα ὁ Λεύκιππος λῆρον ἠγούμενος, ἀρχὰς εἶναι φησι

X. 71. ὀριζόμενος κ. ἀρχή P, Bn: ὕδωρ ἀρχή Ml. 73. πεισθῶ P, Bn: πείθω S. 73. πρεσβυτάτῳ P, Bn: πρεσβυτέρῳ Ml. Πβλ. Ψευδο-Ἰουστίνου, Παραίνεσις κ. 5 π. 6ε «ὁ πρεσβύτατος τῶν κατ' αὐτοὺς ἀπάντων Θεολογία». 75. τοῦ ὑγροῦ P, Bn. 263, 1 Dl.

XI. 78. καὶ μὴν οὐκ ἐπιτρέπει τούτοις εὐδοκιμεῖν P, Bn: τούτου εὐδοκ. S: καὶ μὴν οὐκ εὐδοκιμεῖ Dl om. οὐκ ἐπιτρ. τούτοις εὐδ. 79. ἀλλὰ καὶ τούτῳ P, Bn: τούτου S. 79. μεγαλόφωνος Πλ.: Πβλ. Dl. Πβλ. 262. Ψευδο-Ἰουστ., Παραίνεσις κ. 31, σ. 30. 84. τὸ ποιοῦν κ.τ. πάσχον S. 85. ἔχον P, Bn, Ml: ἔχειν Dl. 86. πάντα P, Bn: τὰ πάντα Ot. γίνεσθαι καὶ φθείρεσθαι P, Bn, Ml: γίνεται καὶ φθείρεται Dl.

XII. 88. μεταβαλλόμενοι P, Bn, Ml: μεταμελλόμενοι VMOL. 89. μηκέτι P, Bn: μὴ ἔτι S. 89. μηδὲ εἰς ὀχλείτω P, Bn: μηδὲ εἰς ὀχλείτω λόγος Dl. 90. νευροκοποῦσι P. Bn: νευροσπαστοῦσι Dl. 91. τούτων P, Bn - τούτου Ml. 94. ζηλοτυπία P, Bn - ζηλότυποι Dl (L) - ζηλοτυπούντων ἔτι τ. γερ. π. ἀλλ., ταῦτά γε τοι πάντα» Ml. 95. φησι

τὰ ἄπειρα καὶ ἀκίνητα καὶ ἐλάχιστα· καὶ τὰ μὲν λεπτομερῆ ἄνω χωρήσαντα, πῦρ καὶ ἀέρα γενέσθαι· τὰ δὲ παχυμερῆ κάτω ὑποστάντα ὕδωρ καὶ γῆν.

XIII. Μέχρι ποῦ τὰ τοσαῦτα διδάσκομαι μηδὲν ἀληθὲς μανθάνων; Πλὴν εἰ μὴ τί γε Δ η μ ό κ ρ ι τ ο ς ἀπαλλάξει με τῆς πλάνης ἀποφαινόμενος ἀρχὰς τὸ «ὄν» καὶ τὸ μὴ «ὄν», καὶ τὸ μὲν «ὄν» πλήρες, τὸ δὲ μὴ «ὄν» κενόν· τὸ δὲ πλήρες ἐν τῷ κενῷ τροπῆ (καὶ) ῥυθμῷ ποιεῖ τὰ πάντα. Ἴσως ἂν πεισθεῖν τῷ καλῷ Δ η μ ο κ ρ ί τ ω καὶ βουλοίμην ἂν σὸν αὐτῷ γελᾶν, εἰ μὴ μεταπεῖθει με Ἑ ρ ά κ λ ε ι τ ο ς, κλαίων ὁμοῦ καὶ λέγων· ἀρχὴ τῶν ὄλων τὸ πῦρ· δύο δὲ αὐτοῦ πάθη, ἀραιότης καὶ πυκνότης· ἡ μὲν ποιοῦσα, ἡ δὲ πάσχουσα· ἡ μὲν συγκρίνουσα, ἡ δὲ διακρίνουσα. Ἰκανῶς ἔχει μοι! Καὶ ἦδη μεθύω ταῖς τοσαύταις ἀρχαῖς.

XIV. Ἄλλά με παρακαλεῖ κἀκεῖθεν Ἐ π ί κ ο υ ρ ο ς μηδαμῶς ὑβρίσαι τὸ καλὸν αὐτοῦ δόγμα τῶν ἀτόμων καὶ τοῦ κενοῦ· τῇ γὰρ τούτων συμπλοκῇ, πολυτρόπῳ καὶ πολυσχηματίστῳ τὰ πάντα γίνεται καὶ φθείρεται. Οὐκ ἀντιλέγω σοι, βέλτιστε ἀνδρῶν Ἐ π ί κ ο υ ρ ε. Ἄλλ' ὁ Κ λ ε ά ν θ η ς ἀπὸ τοῦ φρέατος ἐπάρας τὴν κεφαλὴν, καταγελαῖ σον τοῦ δόγματος καὶ αὐτὸς ἀνιμᾷ τὰς ἀληθεῖς ἀρχὰς Θεὸν καὶ ὕλην· καὶ τὴν μὲν γῆν μεταβαλεῖν εἰς ὕδωρ, τὸ δὲ ὕδωρ εἰς ἀέρα· τὸν δὲ ἀέρα (ἄνω) φέρεσθαι· τὸ δὲ πῦρ εἰς τὰ περιγίγεια χωρεῖν· τὴν δὲ ψυχὴν δι' ὄλου τοῦ κόσμου διήκειν, ἧς μέρος μετέχοντας ἡμᾶς ἐμυροῦσθαι.

XV. Τούτων τοίνυν τοσοῦτων ὄντων, ἄλλο μοι πλῆθος ἀπὸ Λ ι β ύ η ς ἐπιρρεῖ, Κ α ρ ν ε ά δ η ς καὶ Κ λ ε ι τ ό μ α χ ο ς καὶ ὅσοι τούτων ὁμιληταί, πάντα τὰ τῶν ἄλλων δόγματα καταπατοῦντες· αὐτοὶ δὲ ἀποφαινόμενοι, διαρρηθὴν ἀκατάληπτα εἶναι τὰ πάντα καὶ ἀεὶ τῇ ἀληθείᾳ φαντασίαν παρακεῖσθαι ψευδῆ. Τί τοίνυν πάθω, τοσοῦτῳ χρόνῳ ταλαιπωρήσας; πῶς δέ μου τῆς γνώμης ἐκχέω τὰ τοσαῦτα δόγματα; Εἰ γὰρ μηδὲν εἶη καταληπτόν, ἀλήθεια μὲν ἐξ ἀνθρώπων οἴχεται· ἡ δὲ ὕμνουμένη φιλοσοφία σκιομαχεῖ μᾶλλον ἢ τὴν τῶν ὄντων ἐπιστήμην ἔχει.

P, Bn, D1 (V) φασί. 96. ἀκίνητα P, Bn, G-ἀεικίνητα D1 564, 27: «ἄπειρα εἶναι καὶ ἀεικινούμενα» Λαέρτ. IX, 30. Πρβλ. Ἰππολύτ. I, 12, 1.

XIII. 98. ποῦ P, M1, D1 MVO (L). Πβλ. 656, 15. 101. καὶ ῥυθμῷ P: ἡ ῥυθμῷ D1. Πρβλ. 314, 5: ῥυθμῷ S ποιεῖ P, D1: ποιεῖν W: κᾶν ἕδη M1.

XIV. 109. γίνεται καὶ φθείρεται P, D1: γίνεσθαι καὶ φθείρεσθαι M1, S. 111. φρέατος P, D1. Πβλ. Διογέ. VII, 168. 112. ἀνιμᾷ P, D1 VMO: ἀνεμῷ (L?). 112. μεταβάλλειν D1: μεταβαλεῖν P. 113. (ἄνω) om. P + Wg.

XV. 117. ἐπιρρεῖ P, D1: M1. Πλάτ. Φαῖδρ. p. 229, d. Κλιτόμαχος P, Bn - Κλειτόμαχος D1. 120. τοσοῦτῳ χρόνῳ P, D1: τοσοῦτον χρόνον M1, O1.

XVI. Ἄλλοι τοίνυν ἀπὸ τῆς παλαιᾶς φυλῆς, Πυθαγόρας καὶ οἱ
 125 τούτου συμφυλέται, σεμνοὶ καὶ σιωπηλοί, παραδιδόασιν ἄλλα μοι δόγματα,
 ὥσπερ μυστήρια. Καὶ τοῦτο δὴ τὸ μέγα καὶ ἀπόρρητον «αὐτὸς ἕφα»
 ἀρχὴ τῶν πάντων ἢ μονάς· ἐκ δὲ τῶν σχημάτων αὐτῆς καὶ ἐκ τῶν ἀριθμῶν τὰ
 στοιχεῖα γίνεται. Καὶ τούτων ἑκάστον τὸν ἀριθμὸν καὶ τὸ σχῆμα καὶ τὸ μέτρον,
 οὕτω πως ἀποφαίνεται· τὸ μὲν πῦρ ὑπὸ τεσσαράων καὶ εἴκοσι τριγώνων ὀρ-
 130 θογωνίων συμπληροῦται τέσσαρσιν ἰσοπλεύροις περιεχόμενον· ἕκαστον (δὲ)
 ἰσοπλευρον σύγκειται ἐκ τριγώνων ὀρθογωνίων ἕξ· ὅθεν δὴ καὶ πυραμίδι προσει-
 κάζουσιν αὐτό. Ὁ δὲ ἀήρ ὑπὸ τεσσαράκοντα ὀκτώ τριγώνων συμπληροῦται,
 περιεχόμενον ἰσοπλεύροις ὀκτώ· εἰκάζεται δὲ εἰκοσαέδρω, περιέχεται ὑπὸ ὀκτώ
 τριγώνων ἰσοπλεύρων, ὧν ἕκαστον εἰς ἕξ ὀρθογώνια διαιρεῖται, ὥστε γί-
 135 νεσθαι τεσσαράκοντα ὀκτὼ τὰ πάντα. Τὸ δὲ ὕδωρ ὑπὸ ἑκατὸν εἴκοσι (τριγώ-
 νων συμπληροῦται, ἴσοις καὶ ἰσοπλεύροις εἴκοσι) περιεχόμενον, εἰκάζεται
 δὲ εἰκοσαέδρω, ὃ δὴ συνέστηκεν ἕξ ἴσων καὶ ἰσοπλεύρων τριγώνων εἴκοσι καὶ
 ἑκατὸν, ἑξάκις δὲ εἴκοσιν, ἑκατὸν εἴκοσι. Ὁ δὲ αἶθρη συμπληροῦται δώδεκα
 140 πενταγωνίοις ἰσοπλεύροις καὶ ὁμοίως ἐστὶ δωδεκαέδρω. Ἡ (δὲ) γῆ συμπλη-
 ροῦται ἐκ τριγώνων μὲν ὀκτώ καὶ τεσσαράκοντα· περιέχεται δὲ καὶ τετραγώ-
 νους ἰσοπλεύροις ἕξ· ἐστὶ δὲ ὁμοία κύβω· ὁ γὰρ κύβος ὑπὸ ἕξ τετραγώνων
 περιέχεται, ὧν ἕκαστον εἰς τέσσαρα τρίγωνα διαιρεῖται· ὥστε γίνεσθαι τὰ
 πάντα εἰκοσιτέσσαρα.

XVII. Τὸν μὲν δὴ κόσμον ὁ Πυθαγόρας μετρεῖ. Ἐγὼ δὲ πάλιν
 145 ἔνθεος γενόμενος, τῆς μὲν οἰκίας καὶ πατρίδος καὶ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν παι-
 δίων καταφρονῶ καὶ τούτων οὐκέτι μοι μέλει. Εἰς δὲ τὸν αἰθέρα αὐτὸν αὐτὸς
 ἀνέρχομαι καὶ τὸν πῆχυν παρὰ Πυθαγόρου λαβὼν, μετρεῖν ἄρχομαι
 τὸ πῦρ· οὐ γὰρ ἀπόχρη μετρῶν ὁ Ζεὺς, ἀλλὰ καὶ τὸ μέγα ζῶον, τὸ μέγα σώ-
 μα, ἡ μεγάλη ψυχὴ, αὐτὸς εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνέλθοιμι καὶ μετρήσαιμι τὸν
 150 αἰθέρα· οἴχεται ἢ τοῦ Διὸς ἀρχή. Ἐπειδὴν δὲ μετρήσω καὶ ὁ Ζεὺς παρ' ἐμοῦ
 μάθη, πόσας γωνίας ἔχει τὸ πῦρ, πάλιν ἕξ οὐρανοῦ καταβαίνω καὶ φαγὼν

XVI. 126. ἀπόρρητον τὸ P, DI (τὸ) om. MI. αὐτὸς ἕφα P, DI. 135. (τριγώνων... εἴ-
 κοσι) + DI, Wg, Ot.: om. P. 138. ἑξάκις δὲ εἴκοσιν, ἑκατὸν εἴκοσι P, Bn: εἴκοσι στ' δὲ κ' δὲ
 ρη' ΩΜΟΙ, Wg. 139. πενταγωνίοις P. Bn: πενταγώνους V, DI. 142. εἰς τέσσαρα τρίγ. διαιρεῖται,
 DI, Wg: διαιρεῖται om. P γίνεσθαι P, Bn, DI VOL. 142-143. τὰ πάντα εἰκοσιτέσσαρα P,
 Bn: τὰ om. Wg: πάντα κδ Wg.

XVII. 144. μετρεῖ P, DI: οὕτω μετρεῖ 2. S. 145. ἔνθεος P, Bn: ἔνθεως DI. 150.
 ἐπειδ. δὲ μετρ. P, Bn: πάλιν μετρ. + DI ἐν σχολ.

ἐλαίας καὶ σῦκα καὶ λάχανα, τὴν ταχίστην ἐπὶ τὸ ὕδωρ στέλλομαι καὶ κατὰ πῆχυν καὶ δάκτυλον καὶ ἡμιδάκτυλον μετρῶ τὴν ὑγρὰν οὐσίαν καὶ τὸ βάθος αὐτῆς ἀναμετρῶ, ἵνα καὶ τὸν Ποσειδῶνα διδάξω, πόσης ἄρχει θαλάσσης.

155 Τὴν μὲν γῆν ἅπασαν ἡμέρα μιᾷ περιέρχομαι συλλέγων αὐτῆς τὸν ἀριθμὸν καὶ τὸ μέτρον καὶ τὰ σχήματα· πέπεισμαι γὰρ ὅτι τοῦ κόσμου παντὸς οὐδὲ σπιθαμῆν παρήσω τοιοῦτος καὶ τηλικούτος ὢν· οἶδα δὲ ἐγὼ καὶ τῶν ἀστέρων τὸν ἀριθμὸν καὶ τῶν ἰχθύων καὶ τῶν θηρίων, καὶ ζυγῶ τὸν κόσμον ἰστάς, εὐκόλως τὸν σταθμὸν αὐτοῦ δύναμαι μαθεῖν.

160 XVIII. Ἀμφὶ μὲν δὴ ταῦτα μέχρι νῦν ἐσπούδακεν ἡ ψυχὴ μου τῶν ὄλων ἄρχειν. Προκύψας δὲ μοί φησιν Ἐπίκουρος· σὺ μὲν δὴ κόσμον ἕνα μεμέτρηκας, ὃ φιλότις, εἰσὶ δὲ κόσμοι πολλοὶ καὶ ἄπειροι. Πάλιν οὖν ἀναγκάζομαι εἰπεῖν οὐρανοὺς πολλοὺς, αἰθέρας ἄλλους, καὶ τούτους πολλοὺς. Ἄγε δὴ μηκέτι μέλλων ἐπισιτισάμενος ὀλίγων ἡμερῶν εἰς τοὺς Ἐπίκουρο

165 οὺς κόσμους ἀποδημήσω. Τὰ μὲν οὖν πέρατα Τηθὸν καὶ Ὠκεανὸν εὐκόλως ὑπερίστανται· εἰσελθὼν δὲ εἰς κόσμον καινὸν καὶ ὡσπερ εἰς ἄλλην πόλιν, μετρῶ τὰ πάντα ὀλίγαις ἡμέραις· κἀκεῖθεν ὑπερβαίνω πάλιν εἰς τρίτον κόσμον, εἶτα εἰς τέταρτον καὶ πέμπτον καὶ δέκατον καὶ ἑκατοστὸν καὶ χιλιοστὸν καὶ μέχρι ποῦ; Ἢδὴ γάρ μοι σκότος ἀγνοίας ἅπαντα καὶ ἀπάτη μέλαινα

170 καὶ ἄπειρος πλάνη καὶ ἀτελής φαντασία καὶ ἀκατάληπτος ἄνοια· πλὴν εἰ μέλλω καὶ ταυτὰς ἀτόμους αὐτὰς ἀριθμεῖν, ἐξ ὧν οἱ τοσοῦτοι κόσμοι γεγονόασιν, ἵνα μηδὲν ἀνεξέταστον παραλείπω, μάλιστα τῶν οὕτως ἀναγκαίων καὶ ἀφελίμων, ἐξ ὧν οἶκος καὶ πόλις εὐδαιμονεῖ;

175 XIX. Ταῦτα μὲν τοίνυν διεξῆλθον βουλόμενος δεῖξαι τὴν ἐν τοῖς δόγμασιν οὖσαν αὐτῶν ἐναντιότητα καὶ ὡς εἰς ἄπειρον αὐτοῖς καὶ ἀόριστον πρόεισιν ἢ ζήτησις τῶν πραγμάτων καὶ τὸ τέλος αὐτῶν ἀτέκμαρτον καὶ ἄχρηστον, ἔργω μηδενὶ προδήλω καὶ λόγῳ σαφεῖ βεβαιούμενον.

155. τὴν μὲν γῆν P, Bn; τὴν δὲ γῆν D1; καὶ τὴν γῆν W, Ml. 155. περιέρχομαι P, Bn, D1; παρέρχομαι Ml. 156. παντὸς P, Bn, D1; πάντα Mn. 157. οἶδα δὲ ἐγώ, P, D1 Δελφικὴ ρῆσις. Πρβλ. Ἡροδ. 1, 47 σχόλ. D1. 158. καὶ ζυγῶ P, Bn, D1; ἐπὶ ζυγῶ W.

XVIII. 161. προκύψας P, Bn, D1; προσκύψας VMOL; cor. S. 163 εἰπεῖν οὐρανοὺς πολλοὺς P, Bn; μετρεῖν οὐρ. ἄλλους D1; cor. Ml μετρεῖν οὐρ. ἄλλους Ml. 164. ἐπισιτισάμενος P, Bn, D1, VM ἐπισιτισάμενος D1 schol. 165. πέρατα P, D1; Sch. Ὁμ. E 200. 167. εἰς τρίτον κόσμον P, Bn MVOL D1; εἰς κόσμον Ml. 169. ἀγνοίας P, Bn, D1; ἀνοίας D1, L. ἅπαντα P, Bn, W; ἀπαντᾶ D1. 170. ἄνοια P, Bn, D1 VM (O)L; Πβλ. 652, 4. 170. εἰ μέλλω P, Bn, S; πλὴν τί μέλλω D1; πλὴν εἰ μέλλω καὶ ταυτὰς ἀτόμους αὐτὰς ἀριθμεῖν; οὕτως ἀριθμεῖν LVO, Mn. 173. εὐδαιμονεῖ P, Bn-εὐδαιμονῶ S.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΝΗΜΕΡΩΣΙΣ

Πρὸς διευκόλυνσιν τῶν μελετητῶν τοῦ «Διασυροῦ» παραθέτω τὴν ἀμοιβαίως σχετιζομένην βιβλιογραφίαν τῶν ἐκδοθεισῶν Ἐκκλησιῶν Ἱστοριῶν Σωκράτους καὶ Σωζομενοῦ. Ἐπίσης σημειοῦμεν τὴν βιβλιογραφίαν τῶν συγγραφέων τῶν νεωτέρων ἄρθρων ἐν τοῖς Λεξικοῖς καὶ ἀλλαχοῦ. Διὰ τὴν διασαφήσωμεν καὶ τὴν ὑφ' ἡμῶν σημειουμένην βιβλιογραφίαν, ἐθεωρήσαμεν ἀναγκαίαν τὴν ἐπισήμανσιν τῶν ὀνομάτων τῶν βιβλιογραφικῶς σημειουμένων ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Andreas Freiherrn v. di Pauli, Die Irrisio des Hermias. Paderborn 1907 (Forschungen zur christlichen Literatur- und Dogmengeschichte. Siebenter Band S. 1-53). Ἡ ἐρευνητικὴ προσπάθεια τοῦ συγγραφέως νὰ συσχετίσῃ τὸ ἔργον τοῦ «Διασυροῦ» πρὸς ἔργα παλαιότερων συγγραφέων, ἐννοιολογικῶς ἢ καὶ οὐσιαστικῶς σχετιζομένων καὶ ἐμμέσως ἢ ἀμέσως ἀναφερομένων εἰς τὸν «Διασυρὸν» τοῦ Ἑρμίου, καὶ παρὰ τὰ ἐσφαλμένα συμπεράσματα, εἰς τὰ ὁποῖα οὗτος κατέληξεν, μετὰ τὴν μάλιστα ἀξίειαν προσπάθειάν του, παρώθησεν ἡμᾶς νὰ σημειώσωμεν καὶ ἄπασαν τὴν χρησιμοποιηθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ βιβλιογραφίαν. Ἐκτὸς τούτων, ἡ βιβλιογραφία αὕτη θὰ βοηθήσῃ εἰς μίαν νέαν ἐκτενῆ συγκριτικὴν ἐκθεσιν τῆς ὅλης ἀναφυομένης προβληματολογίας τοῦ «Διασυροῦ». Τό γε νῦν ἔχον, εὐχομαι ὅπως ὁ Θεὸς διατηρήσῃ τὰς τε πνευματικὰς μου καὶ τὰς σωματικὰς δυνάμεις, ἵνα δυνηθῶ νὰ ἐκδώσω ἐκ τοῦ συγκεντρωθέντος ἀφθόνου ὑλικοῦ εἰς ἰδιαίτερον τόμον τὸ ψευδωνύμως, καθ' ἡμᾶς φερόμενον ἔργον «Ἑρμείου φιλοσόφου, Διασυρμὸς τῶν ἕξω φιλοσόφων».

Hermanus Diels, Doxographi Graeci. Collegit recensuit prolegomenis indicibusque instruxit. Opus Academiae Litterarum regiae Borussicae praemio ornatum. Editio tertia exemplar editionis primae anni 1879, photomechanice impressum. Berolini, apud Walter de Gruyter et socios 1958.

Prolegomena, XIX De Hermiae Gentilium Philosophorum Irrisione S. 259-263. Σελ. 649-656: Ἑρμείου Διασυρμὸς τῶν ἕξω φιλοσόφων. Notarium Index:

- V Vindobonensis philos. et phil. gr. XIII Ness, XX Lamb. s. XIV vel XV
 M Monacensis DXII s. XV
 O Ottobonianus graec. CXCI s. XV
 I Leidensis XVI Qu. 486 s. XV.
 P Patmou 202 s. XI.

ΕΡΜΕΙΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ
 ΔΙΑΣΥΡΜΟΣ ΤΩΝ ΕΞΩ ΦΙΛΟΣΟΦΩΝ

Τὸ apparatus criticus τοῦ Diels, ὡς καὶ τῆς ἐκδ. Migne, P.G. 6, 1170-1180, διορθῶν καὶ συμπληρῶν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ κώδ. Πάτμου 202 (Ἰωάν. Σακελλίωνος, Πατμιακὴ Βιβλιοθήκη. Ἀθήνησιν ἈΩ΄ (=1890) σ. 113. Τὸ τεῦχός ἐστι γεγραμμένον ἐν σχήματι ὀγδόου μικροῦ κατὰ τὴν Ι' (δεκάτην;!) ἑκατονταετηρίδα, καὶ περιέχει φύλλα 233. Εὔρηται δ' ἐν αὐτῷ τάδε:... Γ' (Ἑρμείου φιλοσόφου Διασυρμὸς τῶν ἕξω φιλοσόφων). -Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἔργου τῶν Cavalieri- John. Lietzmann, Specimina Codicum Graecorum Vaticanorum.

Berolini 1929 σελ. 20-25 διεπίστωσα ότι ο κώδιξ 202 είναι του ΙΑ' αιώνας και ούχι, ως έσφαλμένως ισχυρίζεται ο Σακελλίων του Γ' αλ.

Βιβλιογραφία του Diels τόσον τῶν προλεγομένων, ὅσον και τῶν ἀναφερομένων εἰς τὸ apparatus criticus σημειοῦμεν εὐθὺς ἀμέσως, προηγουμένης τῆς τοῦ κριτικοῦ ὑπομνήματος.

G. C a v e i, Hist. litter. script. eccles. II, 85. L a m b e c i u s, Comment. de bibl. Caes. Vindobon. lib. VII p. 54. O t t o, Corp. apolog. christ. saec. II vol. IX Jen. 1872 p. XXXIII sqq. H e r m i a s A m m o n i i p a t e r (Ἐρμείου φιλοσόφου Ar. Schol. p. 9 Br. O t t o, l.c. XLIX: namque saeculo, inquit, quinto gentiles sive paganipagos quaerebant ut iam anno 423 vix ultra eorum vestigia amplius exstarent (Theodos. II in cod. Theod. XVI 10, 22), et pauci tantum supererant neoplatonici, in umbraculis latinantes et sexto saeculo (ca. 523) a Justiniano I Athenis ultimo eorum refugio expulsi, idem imperator paganus qui supererant baptismum obtrusit. S t o b a e i et S i m p l i c i i testimonio, qui dum veterum physicorum diversitatem explicat in Phys. I. f. 7r 26: «οὐ χρὴ δέ, inquit, τοὺς τοσαύτης ἀκούοντας διαφορᾶς νομίζειν ἐναντιολογίας εἶναι... ἀλλὰ περὶ τὴν καθάρεισιν τῆς θείας ὑπεροχῆς». — Ἐν σελ. 260 σημ. 1: illis patrociniatur scholium ad hunc S i m p l i c i i locum in cod. D servatum «οὐ καθαιροῦμεν ὡς ἐνανθρωπίσαντα λέγοντες... δι' ἄφατον ἀγαθότητα». G. P. M e n z e l i u s, Jermiae editor, Lugd. Bat. 1840, σελ. 260, σημ. 2: «falsum est Worthius cum ex prooemii verbis ὃ ἀγαπητοί, orationem ad christianos... libellum anspicatur». Ὁ O t t o πρῶτον ἐκδότην τοῦ Ἐρμείου φιλοσόφου θεωρεῖ τὸ S e i l e r (Basil. 1553), H i e r o n y m i W o l f i i (basil. 1580), G a l e i et W o r t h i i (Oxon. 1700), M a r a n i (apolog. saec. II 1742), M e n z e l i i (Lugd. Batav. 1840). Οὗτος κατὰ τὸν O t t o ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν του ἐν τοῖς σχολίοις τοὺς παλαιούς κώδικας (αί. XV), ἦτοι O (O t t o b o n i a n u m), M (M o n a c e n s e m) L (L e i d e n s e m), V (V i n d o b o n e n s e m), O (O t t o b o n i a n u m) ceteros inter quos M o n a c. 339, V a t i c. R e g i n. g r. 159, M a t r i t e n s i s 119 ab A n d r e a D e r m a r i o s. XVI. scripti sunt, nullius esse pretii recte iudicavit O t t o.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Τῶν ἐκδόσεων τῶν Ἱστοριῶν Σ ω κ ρ ά τ ο υ ς και Σ ω ζ ο μ ε ν ο ῦ, ὅπως και εἰς τὰ νεώτερα ἄρθρα τῶν Λεξικῶν και ἰδιαιτέρως τοῦ ἔργου τοῦ Andreas Freiherrn v. Di Pauli, Die Irrisio des Hermias. Paderborn 1907: Forschungen zur Christlichen Literatur-und Dogmengeschichte. Siebenter Band S. 1-53. Ἐκ τῆς ἐντὸς τοῦ κειμένου τοῦ ἔργου του βιβλιογραφίας, ἐσημειώσαμεν τὰ ἔργα προηγουμένης. Ἄξιον ἰδιαιτέρας σημειώσεως εἶναι τὸ ἔργον τοῦ Ἄ ε τ ί ο υ τοῦ δοξογράφου, ἀκμάσαντος περὶ τὸ 100 μ.Χ. «Περὶ τῶν φυσικῶν δογμάτων». Τοῦτου δὲ ἐπιτομὴ εἶναι τὸ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Π λ ο υ τ ά ρ χ ο υ διασωθὲν ἀξιολογώτατον και διδακτικώτατον βιβλίον «Περὶ τῶν ἀρεσκόντων τοῖς φιλοσόφοις φυσικῶν δογμάτων» (Placita). Ἀποσπάσματα και ἄλλων ἔργων τοῦ Ἄ ε τ ί ο υ παρὰ τῷ Diels. Ἄξια ἰδιαιτέρας σημειώσεως εἶναι και τὰ ἀκόλουθα ἔργα: E. A. R i z z o, Ermia, Livorno 1931. L. A l a f o n s i, Ermia filosofo, Brescia 1947. VC 1951 80/3 (Platosns Theätet. bei H.). S.

Gennaro, Sullo «Scherma» di Ermia filosofo, Ca 1950. Otto Bardenhewer, *Gesch. d. altkirchlichen Literatur*. Erster Band. Freiburg i. Br. 1913² S. 325-329 und Band IV, 141/4 (Bibliogr.). P. Batiffol, *Sozomène et Sabinos: Byz. Zeitschr.* 7 (1898) 265-284: S. 265: «toute son oeuvre n' est pas à ce degré une oeuvre de première main». Adv. Harnack, *Realencyklopädie f. prot. Theol. u. Kirche* 18, 541/7. Eltester, in: Paulys, *Realencyklopädie der classischen Altertumswissenschaft*. Neue Bearbeitung von Wilhelm Kroll und Karl Mittelhaus, Zweite Reihe - Fünfter Halbband, Stuttgart 1927 S. 1240-1248 (Bibliogr.): Fabricius-Harles, *Bibl. Gr.* VII 427/429. Loeschcke bei Hauck, *RE f. prot. Theol.*³XVIII 541/7. Harnack, *ebd.*²XIV 415/20. G. Schoo, *Die Quellen des Kirchenhistorikers Soz.* 1911. Jeep, *Jahrb. f. Phil.* 14. Suppl. - Bd. 1885, 137ff. Bidez, *La tradition manuscrite de Sozomène* 1908 (Texte und Unters. XXXII 2b).

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΩΝ ΙΣΤΟΡΙΩΝ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ ΚΑΙ ΣΩΖΟΜΕΝΟΥ

R. Stephanus, Paris 1544. Christopherson, Genf 1612. Balesius, Paris 1668. Reading, Cambridge 1720 (nachgedruckt in Oxforder Schulausgabe von 1844 und MWG LXVII). Hussey, Oxford 1853 (nachgedruckt von Bright 1878. Eine englische Uebersetzung von Zeno und Hertranft in den *Nicene and Postnicene Fathers* edit. by Schaff and Wace, II Series, Vol. II. - Sonst ist neben anderem z.T. im Text Genannten zu vergleichen: Text: Nolte, in der THQS 1859, 308. 518; zum Leben: die *Testimonia veterum* (am vollständigsten in der Ausgabe von Hussey und die den Ausgaben vorgesetzten Viten, bes. Valesius: *De vita et scriptis Socratis atque Sozomenos*; ferner: Dupin, *Nouvelle Bibliothèque*, IV, 78; Ceillier, *Histoire générale*, XIII, 669; Cave, *Hist. Lit.*, I, 427; Fabricius-Harless, *Bibliotheca*, VII, 423; Bardenhewer, *Patrologie*, 332f. und die üblichen encyklopädiens Werke; zu den Quellen: Jeep, *Quellen untersuchungen zu den griechischen Kirchenhistorikern* (- *Fleckeisens Jahrb. für class. Philol.*, Suppl. XIV) 105ff. Geppert, *Die Quellen des Kirchenhistorikers Socrates Acolasticus - Studien zur Gesch. der Theologie und der Kirche*, hrsg. von Bonwetsch u. Seeberg III, 4; zur allgemeinen Charakteristik: Harnack in der 2. Aufl. dieser Encyklopädie; zur Erklärung und Kritik: die im 3. Band der Ausgabe Husseys gesammelten *Annotationes* und die geschichtlichen Darstellungen der von Sokrates behandelten Zeit. *Realencyklopädie für protestantische THEOLOGIE und KIRCHE*, hrsg. von J.J. Herzog. In dritter verbesserter und vermehrer Auflage unter Mitwirkung vieler Theologen und anderer Gelehrten, hrsg. von Hauck Albert, Ptof. in Leipzig. - Achtzehnter Band - Schwabacher Artikel - Stephan II. Leipzig - J. C. Hinrich'sche Buchhandlung 1906, 481-486.

Sozomenos. - Ausgaben wie bei Sokrates (s. oben 481). - Sonst ist neben anddrem z.T. im Text Genannten zu vergleichen: Zum Leben: die *Testimonia veterum* (am vollständigsten in der Sokratesausgabe von Hussey) und die den Ausgaben

vorgesetzten Viten, bes. Valesius: De vita et scriptis Sokratis atque Sozomeni; Ferner: Duoin, Nouvelle Bibliothèque IV, 80ff., Ceillier, Histoire générale XIII, 689ff. Cave, Hist. lit. I, 427f., Fabricius-Harless, Bibliotheca VII, 427ff., Bardenhewer, Patrologie 333 und die biblischen encyklopädischen Werke; zu Text u. Ueberlieferung: Nolte in der THOS 1861. 417 ff., C. de Boor, Zur Kenntnis der Handschriften der griechischen Kirchenhistoriker - ZKG VI, 478ff., J. B. Sarrazin: De Sozomeni historia num integra sit - Commentariones philologigae Jenenses I, 165ff., A. Guldenpenning, Die Kirchengeschichte des Theodoretus von Kykos 12ff., — Zu den Quellen: ZEEP, Quellenuntersuchungen - in des griechischen Kirchenhistorikern (Fledeisens Jahrbücher für classische Philologie, Suppl. XIV), 137ff., Fr. A. Holzhausen, Commentario de fontibus quibus Sokrates, Sozomenos ac Theodoretus... sui sunt, Göttingen 1925. Kaufmann, Kritische Untersuchungen der Quellen zur Geschichte Ulfilas (-ZdA XXVII (AF XV), 222ff. Guldenpaning und Ifland, Der Kaiser Theodosius der Grosse 21ff. J. Rosenstein, Kritische Untersuchungen über die hältnis Zwischen Olympiodor, Zosimus und Sozomenus FdG I, 165ff. P. Batiffol, Sozomène et Sabinos - Byz, Zeitschr. VII, 265ff. *Der selbe*, Le Synodikon de S. Athanase-Byz. Zeitschr. X, 128ff. zur Erklärung und *Kritik* wie bei Sokrates.

—Νεωτέρα ἔκδοσις τοῦ Σωζομενοῦ εἶναι ἡ ἐξῆς: Sozomène, Histoire Ecclesiastique. Livres I-II. Texte grec de l' édition J. Bidez. Introduction par B. Griller et G. Sabbah. Traduction par A. - J. Festugière. Annotation par G. Sabbah. (Sources Chrétiennes, 306). Paris, du Cerf 1983. p. 388.